

## ॥ त्रिलोकीचे राजे ॥

प.पू.श्री बापुराव महाराज खातखेडकर

व

प.पू.श्री मायबाई महाराज खातखेडकर

यांचे समग्र जीवन दर्शन

भाग – १०

-: लेखक :-

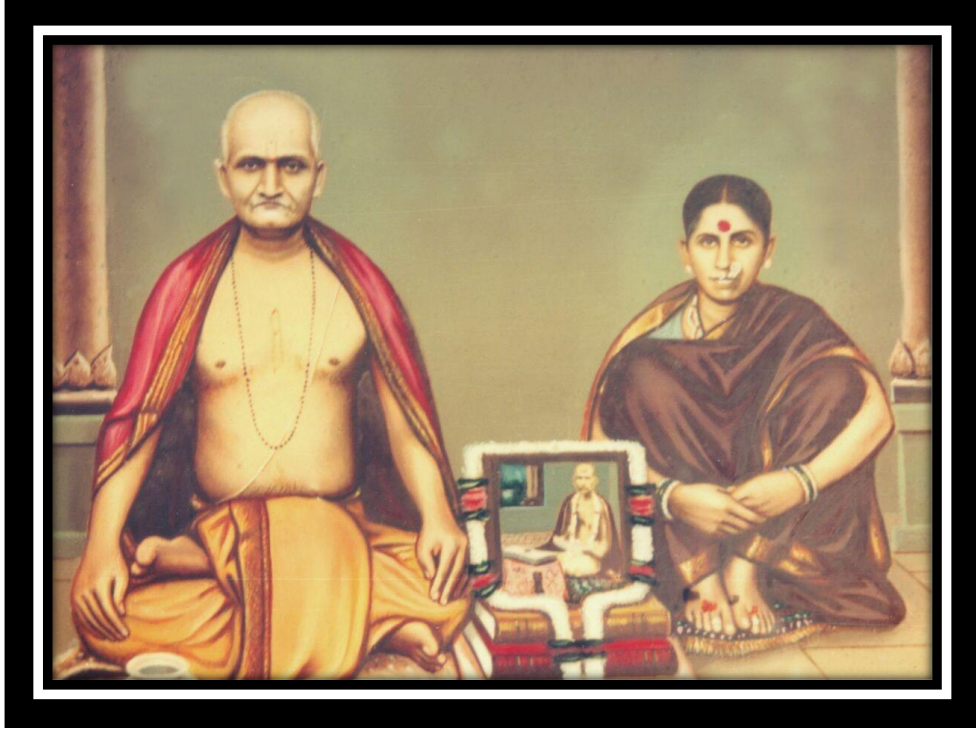
सुधीर अच्युतराव भालेकर, पुणे

-: प्रकाशक :-

मधुकर कृष्णराव खातखेडकर

एन १५, रेशिमबाग,

नागपूर



## शिष्य परिवार विस्तार व कृपा

पू. बापुराव महाराज नागपूरहून चंद्रपुरला गेले. पोलिस इंस्पेक्टर बाळासाहेब उन्हेकर यांना एका केस मध्ये चंद्रपुरच्या कोर्टात हजर होण्याचा समन्स मिळाला. त्यांच्या पत्नी गीताबाईंनी बाळासाहेब यांना सांगितले की चंद्रपुरला पू. बापुराव महाराजांकडे जाऊन सोळा सोमवारच्या उद्यापन व्रतासाठी मेहूण म्हणून लखनादौनला येण्याचे आमंत्रण त्यांना द्यावे. चंद्रपुरला बाळासाहेब उन्हेकरांनी शिपायाकडे चौकशी केली की येथे कोणी बापुराव महाराज खातखेडकर म्हणून राहतात काय?

त्याकाळी चंद्रपुरची वस्ती व लोकसंख्या फार मोठी नव्हती. साधू-संत, कीर्तनकार, जोगी चंद्रपुरला आल्यास पोलीस खात्याला त्याची माहिती असे. शिपाई म्हणाला येथे एक वृद्ध गृहस्थ आहेत. त्यांच्याकडे बरेच लोक जातात. त्यांचे सांगणे खरे ठरते. बाळासाहेब शिपायाबरोबर पू. महाराजांच्या घरी गेल्यावर कळले की ते श्री बाबासाहेब मोहरीलांकडे गेले आहेत. या घटनेनंतरच बाबासाहेब मोहरीलांची ई.ए.सी. पदावर नेमणूक होऊन नागपुरला गेले. बाबासाहेब मोहरीलांकडे जाऊन बाळासाहेबांनी पू. बापुराव महाराजांचे दर्शन घेतले. पू. बापुराव महाराज बाबासाहेब मोहरीलांना म्हणत होते "आम्हाला

नेण्याकरिता अक्रूर येत आहे." बाबासाहेब मोहरीलांना आश्चर्य वाटले की पोलीस खात्याचा माणूस पू. बापुरावांना भेटायला कसा काय आला आणि त्याबद्दल पू. महाराजांना आधीच कसे समजले?

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "इंस्पेक्टर साहेब कसे येणे केले?"

बाळासाहेब उद्देकर म्हणाले "आपण माझ्या पत्नीला एक लक्ष बेल वाहण्यासाठी सांगितले. तिला तुम्ही आशीर्वाद दिला. आमच्याकडून आपणास निमंत्रण देण्यासाठी आलो की मेहूण म्हणून पू. मायबाईसह लखनादौनला यावे."

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "बाप्पा तुम्ही बोलवाल आणि आम्ही नाही आलो असे कसे होईल? तुमचा पोलीसी खाक्या आहे. पकडून घ्याल आणि न्याल."

बाळासाहेब आणि गीताबाई यांनी खरच पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई महाराजांना त्यांच्या स्वतःच्या हृदयात धरून ठेवले होते.

बाबासाहेब मोहरीलांची बाळासाहेब उद्देकरांबरोबर ओळख झाली. चहा फराळ झाला. बाळासाहेब लखनादौनला परतले.

पू. बापुराव महाराज बाळासाहेबांच्या नोकराला स्वप्नात दिसले व ते बाळासाहेबांकडे येत आहेत असे त्याला दिसले. या नोकराने पू. महाराजांना कधीही बघितले नव्हते.

नोकर म्हणाला "साहब, बाईसाहब, आज स्वामीजी आपके घर पधार रहे हैं."

बाळासाहेबांनी विचारले "कौन स्वामीजी? नाम क्या है? कैसे दिखते हैं?"

नोकर म्हणाला "धोती, कोट, टोपी पहने थे और कह रहे थे की आज वे बस से नागपूर से आवेंगे और उद्देकर साहब के यहां ठहरेंगे."

नोकराने घराची सफाई केली व पेशवाई थाटाची बैठक, तक्क्या लोड व गादी टाकून स्वच्छ चादरी टाकल्या. बाई व बाळासाहेब नोकरावर चिडले. ये क्या कर रहे हो? परंतु नोकराने काही एक ऐकले नाही. बस स्टॅण्ड जवळच होते. बस येण्याची वेळ झाली. तेव्हा बाळासाहेब व नोकर बस स्टॅण्ड वर पोहोचले. बस आली. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई महाराज बस मधून उतरले. बाळासाहेबांना आश्चर्य वाटले. कारण पू. महाराजांनी येण्याबद्दल पत्र वा निरोप दिला नव्हता.

नोकर म्हणाला "इन्ही स्वामीजी का दर्शन ही तो कल रात मुझे हुआ था."

बाळासाहेबांना आश्चर्य वाटले की ज्या माणसाने कधी पू. महाराज व पू. मायबाईंना बघितले नाही त्याला स्वप्नांत महाराजांनी दर्शन दिले. नोकर किती भाग्यवान आहे. या संताचा अधिकार फार मोठा आहे. ते सर्व अनुकूल घटना शिष्यांच्या कल्याणासाठी घडवून घेतात. संतांचे सामर्थ्य साधारण माणसाला कसा कळणार? त्यांच्या वागण्या बोलण्यातून व अनुभवाने संतांचे सामर्थ्य कळते.

घरी आल्यावर आदरातिथ्य झाले. पू. महाराज बैठकीत बसले व रागावून म्हणाले "काय चावटपणा केलास?"

बाळासाहेबांना काही कळेना. म्हणून विचारले "महाराज काय चूक झाली?"

पू. महाराज म्हणाले "देवांना कशाला त्रास देतोस?"

बाळासाहेब नेहमीप्रमाणे रेणुकादेवी, मारुती, गणेश व गजानन महाराजांची घरी पूजा करायचे. निरनिराळे संकल्प विकल्प पूजा करतांना येतातच. त्यांना कळेना की त्यांची काय चूक झाली?

बाळासाहेबांनी पू. महाराजांना विचारले "महाराज आमच्याकडून काही चूक झाली काय?"

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "मारुतीराया, गणेशप्रभु, जगदंबामाई व गजानन महाराज यांनी मला तुझ्याकडे जाण्यासाठी तगादा लावला. शेवटी पू. बाबासाहेब महाराज गढीकर (म्हणजे पू. बापुराव महाराजांचे सद्गुरु) यांनी सांगितले म्हणून तातडीने तुमच्याकडे यावे लागले."

हे ऐकल्यावर बाळासाहेबांना वाटले की त्यांची पूजा-प्रार्थना आज कामी आली. सद्गुरु स्वतःच आपल्या घरी इच्छापूर्तिसाठी धावून आले.



बाळासाहेब व गीताबाई उन्हेकर

पू. मायबाईंनी गीताबाईंशी सुखसंवाद केला. सासर माहेरची माहिती घेतली. पूर्व इतिहास ऐकला. पू. मायबाईंनी पण गीताबाईंना कळत नकळत संसार व परमार्थ उत्तम करण्याच्या त्यांना गोष्टी सांगितल्या. स्वतःचे मागील जीवनाबद्दल बोलणे झाले. पू. बापुरावांबद्दलची माहिती सांगितली. दोन दिवसांनी गुडीपाडवा आला. दोन दिवसांत बाळासाहेब व गीताबाई उन्हेकरांनी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंची मनोभावे सेवा केली. नोकराने पण सेवा केली. पू. बापुराव महाराजांबरोबर बाळासाहेबांचा अध्यात्मिक विषयांवर संवाद झाला. पू. बापुरावांनी पू. बाबासाहेब गढीकरांबद्दल बरीच माहिती देऊन स्वतःला प्रपंचाच्या अडचणीतून त्यांनी कसे वाचविले, ह्याबद्दल गोष्टी सांगितल्या. गुरुवर श्रद्धा व विश्वास ठेवून प्रपंचाबरोबर परमार्थ साधता येतो, याबद्दल निरनिराळे दाखले देऊन बाळासाहेब व गीताबाईंचे समाधान केले. या दोघांनाही पू. महाराज व पू. मायबाईंच्या आगमनाने आनंद झाला. बाळासाहेब उन्हेकर पू. बापुराव महाराजांना म्हणाले "महाराज मी गजानन महाराज व देवपूजेत देवांना विनंती केली होती की मला गजानन महाराजांसारखे श्रेष्ठ संत सद्गुरु म्हणून भेटावे.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

आम्हा दोघांना आपल्या भेटीपासून असे वाटत आहे की आपणच आमचे सद्गुरु आहांत. आपण अंतर्त्यामी आहांत. हे आम्हाला पटले आहे. या जीवनाचे सार्थक करण्यासाठी आपण आम्हाला उपदेश करावा."

तेथे पू. मायबाई होत्या. त्या म्हणाल्या " बाळासाहेब व बाई, सद्गुरु पारखून करावा. पू. बापुराव महाराजांना त्यांच्या सद्गुरुने म्हणजे पू. बाबासाहेब महाराजांनी तुमची इच्छा पूर्ण करण्यासाठी महाराजांना पठविले आहे. हे खरे आहे. तशी खूण तुम्हास मिळाली आहे. आज पाडव्याचा दिवस आहे. तेव्हा मंत्र घेण्याची तयारी करा."

पू. मायबाईंनी बाईंकडून सद्गुरुपूजेची तयारी करवून घेतली. देवपूजा करून बाळासाहेब सोवळे नेसून व बाई शालू अलंकार घालून तयार झाले. उभयतांनी पू. बापुराव महाराजांना अत्तर उटणे लावून व ओवाळून स्नान घातले. पू. बापुराव महाराजांनी सोवळे नेसून पू. बाबासाहेब महाराजांची पूजा केली. पू. बापुराव महाराज पू. बाबासाहेब महाराजांचा लहान फोटो, पोथ्या व माळ बरोबर परगावी नेत असत. पू. बापुराव महाराजांचे व्यक्तिमत्व तेजस्वी तपस्वी आहे असे उभयतांना दिसले. आपणास योग्य संत सद्गुरु म्हणून मिळाला याचे बाळासाहेब व बाई यांनी समाधान व्यक्त केले.

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "दोघेही आसनावर बसा."

बाळासाहेब व बाई चांदीचे ताम्हण पात्र व पूजेचे साहित्य घेऊन पू. महाराजांसमोर बसले. पू. मायबाईंनी दूध, मध, शर्करा सहित अत्तराने या दोघांकडून यथासांग पाद्यपूजा करवून घेतली. गंध, फूल, हार, कुंकू, अक्षता पायावर व मस्तकावर ठेवून पू. महाराजांच्या हातावर पेढ्यांचा प्रसाद ठेवला. गळ्यात मोगऱ्याचा हार घातला. पू. महाराजांना धोतर शर्ट, पू. मायबाईंना लुगडे पोलक्याच्या वस्त्राचा आहेर केला. पू. महाराजांनी बाळासाहेब व बाईंच्या हातावर पेढा ठेवून लगेच ग्रहण करायला सांगितले. पू. महाराजांनी दोघांना मंत्रोपदेश देऊन तीन वेळा मंत्र म्हणवून घेतला. त्यावेळी उभयतांना आपण धन्य झालो असे वाटले. दोघांच्याही डोळ्यांनी आनंदाश्रूंना वाट करून दिली. पू. बापुराव महाराजांनी दोघांनाही आलिंगन देऊन आनंद द्विगुणित केला. बाळासाहेबांना लहानपणापासून वडील आईचे छत्र नव्हते. पू. बापुराव महाराजांनी आलिंगन दिल्यावर मातृ-पितृ छत्र पुन्हा लाभल्याचा परमानंदाचा स्पर्श त्यांना जाणवला, पू. मायबाईंच्या चरणावर नतमस्तक होऊन मनातील सर्व संवेदना त्यांनी बोलून दाखविल्या.

बाईंनी पंच पक्वान्नाचे जेवण तयार केले होते. श्रीखंड, बासुंदी, गाजराचा वेलदोडे, काजू, किसमिस टाकून शिरा, साखरभात आणि पुरणाच्या पोळ्या केल्या होत्या. पू. महाराजांना गोड आवडायचेच. वडाभात पण आवडीचा होता. तो दिवस उभयतांचा अत्यानंदाचा होता.

जेवणाच्या आधी पू. बापुराव महाराज बाळासाहेबांना म्हणाले "सिवनी किती दूर आहे?" बाळासाहेब म्हणाले "दीड दोन तासाचा रस्ता बसने आहे."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "सिवनी ते मंडला रस्त्यावर १५-१६ मैलावर कान्हीवाडा नावाचे गाव आहे. तेथे डॉ. भालेकर म्हणून आहेत. त्याले टेलिग्राम करून बोलावून घे."

बाळासाहेबांनी पू. महाराजांना विचारले "कोण आहेत हे भालेकर? तुमचे नातेवाईक आहेत काय?"

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "हो. तुम्ही आज पासून आमचे नातेवाईक आहांत तसेच डॉ. भालेकर हे आपले नातेवाईक आहेत."

बाळासाहेब समजले की डॉ. भालेकर हे पू. बापुराव महाराजांचे शिष्य आहेत. त्यांनी डॉ. भालेकरांना टेलीग्राम करून पू. बापुराव महाराजांनी लखनादौनला बोलाविले आहे. असे कळविले. टेलीग्राम रेल्वे तर्फे कान्हीवाडा रेल्वे स्टेशनहून डॉ. भालेकरांना मिळाला. डॉ. भालेकरांनी अंबूताईला सांगून लगेच लखनादौन गाठले. संध्याकाळी डॉ. भालेकर बाळासाहेब उन्हेकरांच्या पोलिस क्वार्टरवर पोहोचले.

बाळासाहेबांना डॉ. भालेकर म्हणाले "मी अण्णा भालेकर. पू. बापुराव महाराजांचा निरोप आपण पाठविलेल्या तारे मुळे मिळाला. त्यामुळे आपल्या भेटीचा आणि पू. बापुराव महाराजांच्या दर्शनाचा लाभ होत आहे."

बाळासाहेब म्हणाले "या डॉक्टर साहेब. महाराज दिवसभर तुमची आठवण काढत आहेत. काहून उशीर झाला. तो नक्की येणार आहे. असे पू. महाराज म्हणत आहेत. चला आत."

बाळासाहेबांनी डॉ. भालेकरांना पू. बापुराव महाराज ज्या खोलीत ते आराम करीत होते तेथे आणले. बाळासाहेब पू. बापुराव महाराजांना म्हणाले "महाराज डॉ. भालेकर आले आहेत."

डॉ. भालेकरांनी पू. बापुराव महाराजांच्या पायावर वाकून नमस्कार केला. डॉ. भालेकर दुसऱ्याक्षणी जमीनीवर आडवे पडले. ते बेशुद्ध झाले व हालचाल बंद झाली. बाळासाहेब व बाई उन्हेकर घाबरले. त्यांनी डॉ. भालेकरांच्या मस्तकाला व हाताला स्पर्श केला. डॉ. भालेकरांना खूप ताप आहे असे वाटले.

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "डॉक्टरले काही झाले नाही. नखरे करतो. त्याच्या चेहऱ्यावर पाणी मारा." बाळासाहेबांनी डॉ. भालेकरांच्या चेहऱ्यावर पाणी शिंपडले. डॉ. भालेकरांनी हळूच हालचाल सुरु केली आणि ते उठून बसले. त्यांच्या डोळ्यातून अश्रु आले. पू. मायबाईंनी डॉ. भालेकरांना विभूती लावली. बाळासाहेबांनी पू. बापुराव महाराजांना विचारले " महाराज, डॉ. साहेबांना ताप आहे. ते बेशुद्ध झाले. त्यांना काय झाले. येथील डॉक्टरला बोलावू काय?"

पू. बापुराव महाराज म्हणाले "त्याले काही झाले नाही. कान्हीवाड्याला उपटसुंभपणा करतो. एका जळालेल्या मुलीला अंगारा लावून बरे करतो. आता भोगतो आहे त्याचा ताप."

बाळासाहेबांना त्यावेळी पू. महाराजांनी सांगितलेल्या घटनेचे सविस्तर आकलन झाले नाही. घटना त्रोटक कळली. डॉ. भालेकरांना चहा दिला. रात्री जेवण झाले. रात्रभर बाळासाहेब व डॉ. भालेकर पू. महाराजांचे पाय दाबत होते. अधून-मधून उठून पू. बापुराव महाराज पान-तंबाखू खात होते. अधून-मधून



पू. बापुराव महाराज पारमार्थिक गोष्टी सांगत होते. सद्गुरुवर विश्वास ठेवून कर्म व कर्तव्य करीत रहावे. सद्गुरुला शिष्याची काळजी असते. त्यामुळे शिष्याने निश्चित रहावे. असे पटवून देत होते.

डॉ. भालेकर कान्हीवाड्याला गेले आणि पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई चंद्रपुरला परतले. लखनादौनमध्ये मुक्कामात अनेक सद्भक्त उन्हेकरांची मित्रमंडळी पू. बापुराव महाराजांच्या दर्शनाला येऊन गेली.

सूरदास म्हणाले "उन्हेकर शिष्यांवर कृपा करण्यासाठी देव-देवता, साधू-संतांनी पू. महाराजांना पाठविले. नोकराकडून या गोष्टीची खूण पटविली. उन्हेकरांना सद्गुरु त्यांच्या इच्छेप्रमाणे मिळाल्याचे समाधान झाले. गुरु-शिष्याची गाठ भेट कशी होते हे उन्हेकरांच्या गोष्टीवरून कळते. गुरु शिष्याकडे कृपा करण्यासाठी गेला व त्याला आपला शिष्य करून त्याच्या अनेक अडचणीच्या वेळी साथ दिली. हे पुढे मी सांगेनच. कारण ही कथा येथे संपत नाही. उन्हेकरांना स्वतःच्या सहवासात आणायचे होते, म्हणून उन्हेकरांची बदली लखनादौन वरून चंद्रपुरला लगेच झाली. हा उन्हेकरांच्या जीवनातील प्रत्यंतर आहे. गुरु शिष्याला जवळ बोलावू शकतो. हे उन्हेकरांच्या बाबतीत घडले. त्या आधी तुम्हा सर्वांना उत्सुकता असेल की डॉ. भालेकरांनी पू. बापुराव महाराजांच्या म्हणण्याप्रमाणे कोणता उपटसुंभपणा केला? ते ऐका."

डॉ. भालेकर कान्हीवाड्याला रोग्यांची सेवा करीत होते. त्यांना रोग्यांचे दुःख दूर व्हावे अशी कळकळ होती. वैद्यकीय ज्ञानाचा ते उपयोग करीत होतेच. जेव्हापासून पू. बापुराव महाराज या सद्गुरुंची शक्ति त्यांच्या पाठीशी आली तेव्हापासून ते मनोमनी सद्गुरुला प्रार्थना करून रोग्यांचे औषधोपचार करू लागले. यामुळे रोग्यांच्या रोगमुक्ति करण्याचा विश्वास डॉ. भालेकरांचा वाढला. ज्या रोग्यांच्याबद्दल आकस्मिक व मोठे संकट येत असे तेव्हा डॉ. भालेकर विभूतिचा उपयोग करून पू. बापुराव महाराजांना ते विनंती करीत असत. काही ओळखीचे, जवळचे असे कुटुंब कान्हीवाड्याला होते की ते डॉ. साहेब व अंबूताई कडून पू. महाराजांची पूजेतील विभूती मागून नेत. कान्हीवाड्याला १९५२-५३ साली दोन महाराष्ट्रीयन कुटुंब राहत होते. एक रेल्वे स्टेशन मास्तर देशमुख (चंद्रपुर निवासी) आणि दुसरे कुटुंब नानाजी जोल्दे व शांताबाई जोल्दे. हे दोन्ही कुटुंबाचे व भालेकरांचे मैत्रीचे नातेवाईकांसारखे प्रेम होते. एकमेकांकडे जाणे येणे होते. नानाजी जोल्दे हे पोस्टमन होते. शांताबाई अंबूताईला लहान बहिण मानीत होत्या. त्यांना बाबा उर्फ नारायण नावाचा मुलगा होता व नर्मदा नावाची मुलगी होती. नर्मदा ही दिसायला गोरी व सुंदर होती. ती ७वी शिकली. नंतर तिचे लग्न झाले. कान्हीवाड्याजवळ एका महाराष्ट्रीय कुटुंबात तिला दिली. नर्मदेचा नवरा पटवारी (तलाठी) होता. तो रागीट होता. नर्मदा सदैव आनंदी व हसरी होती. ती लहानपणापासून मैत्रिणींबरोबर व ओळखीच्या लोकांबरोबर मनमोकळे बोलायची. कान्हीवाड्याला आली की ती गप्पागोष्टींचा आनंद घ्यायची.

एकदा तिच्या नवऱ्याला कान्हीवाड्यात नर्मदा पुरुषांबरोबर बोलते, असे दिसले. नवऱ्याला राग आला. शांताबाईकडे तीन-तीन खोल्यांचे दोन लहान घर होते. एका बाजूच्या घरांत रात्री नर्मदा व नवऱ्याच्या भांडणाचा आवाज आला. लगेच नर्मदा धावू लागली. "वाचव आई वाचव" असा आवाज

ऐकल्यावर शांताबाई, नानाजी व आजूबाजूचे लोक धावले. पाहतात तर नर्मदेला नवऱ्याने कंदीलाच्या रॉकेलने जाळले. लोकांनी आग विझवली. नर्मदाचे डोक्यापासून कमरे पर्यंतचे शरीर जळाले होते. नवरा त्याच्या गावी पळून गेला. जोल्दे कुटुंब व कान्हीवाड्याच्या लोकांना धक्का बसला. सुंदर पोरीचे नुकसान झाले. वाचेल की नाही शाश्वती नव्हती. जर वाचली तर नक्कीच विद्रुपावस्थेत जिवंत राहील असे लोक म्हणत होते.

डॉ. भालेकरांना बोलावणे गेले. अंबूताईंनी शांताबाई व नानाजींना धीर दिला. नर्मदा चांगली होईल असे समजाविले. डॉ. भालेकरांनी रोज तीन वेळा येऊन चेहऱ्यावर आणि जळालेल्या अंगाला तीन महीने ट्रेसिंग केले. डॉ. भालेकर नर्मदेच्या जवळ बसून पू. बापुराव महाराजांचे स्मरण करायचे. पू. बापुराव महाराजांची विभूती नर्मदेला लावायचे. तीन महिन्यात नर्मदा बरी झाली. आश्चर्य म्हणजे तिच्या जखमांच्या ठिकाणी जळालेल्या त्वचेचे व्रण राहिले नाही. चेहरा पूर्ववत साफ झाला. नर्मदा जळाली त्या आधी जशी दिसत होती तशीच ती औषधोपचारानंतर दिसू लागली. सुधीर भालेकर सांगतात की नर्मदा ही वयाने अनिल, सुधीर, दिलीप भालेकरांपेक्षा मोठी होती व त्यांचे लाड नर्मदा करीत होती. या मुलांना नर्मदा खेळवत होती. सुधीर भालेकर ५ वर्षांचे असतांना जेव्हा नर्मदेच्या खोलीत गेले आणि बॅण्डेज लावलेला, कापसाने झाकलेला नर्मदेचा चेहरा बघितला तेव्हा ते घाबरून शांताबाईच्या कुशीत गेले. शांताबाईंनी सुधीरला नर्मदेच्या आग्रहावरून नर्मदेच्या जवळ नेण्याचा प्रयत्न केला तेव्हा ते रडू लागले. असा भयावह नर्मदेचा चेहरा जखमेमुळे झाला होता.

नर्मदा बरी झाल्यावर जोल्दे कुटुंबियांनी डॉ. भालेकरांचे आभार मानले. कान्हीवाड्याच्या लोकांमधे हे माहित होते की डॉ. भालेकरांना व्याधीतून त्यांच्या गुरुने बरे केले. तेव्हापासून डॉ. भालेकर हे देवाची पूजा पाठ करतात. ह्यांच्या औषधोपचाराने बरेच रोगी कठिण व्याधीतून मुक्त झाले. परंतु नर्मदेच्या त्वचेला पूर्ववत करू शकणारे हे डॉ. भालेकर दैवी सामर्थ्यामुळेच तिला बरे करू शकले. असा विश्वास लोकांमधे दृढ झाला.

सूरदास म्हणाले "वरील माहिती डॉ. भालेकरांनी पू. बापुराव महाराजांना पत्राने कळविली नव्हती. परंतु त्यांची मानसिक विनंती पू. महाराजांनी ऐकली आणि नर्मदेला पू. बापुराव महाराजांनी पूर्ववत काया दिली. शिष्यांची सत् इच्छा व विनंती सद्गुरु पूर्ण करतात. हे उदाहरण आहे. हे सामर्थ्य पू. बापुराव महाराजांचे होते. नर्मदेच्या बाबतीत कान्हीवाड्याचे दरोगा व पोलीस जोल्दे कुटुंबियांना सांगत होते की जावयांविरुद्ध पोलीसमधे तक्रार द्या. डॉ. भालेकरांनी मध्यस्थी करून अशी तक्रार जावयांविरुद्ध न करता ही दुर्घटना आहे असे निवेदन जोल्देना द्यायला लावले. स्वतः डॉक्टर म्हणून तशी साक्ष पोलीसांना दिली."

डॉ. भालेकरांनी जावयाला कान्हीवाड्याला भेटायला बोलाविले. नर्मदेचा नवरा खूप घाबरला होता. तो डॉ. भालेकरांना मान देत होता. त्याला त्याच्या कर्माचा पश्चाताप झाला होता. त्याने डॉ. भालेकरांकडे आणि सासू सासऱ्यांची माफी मागितली. त्याला कळले होते की नर्मदेला जीवदान मिळाले इतकेच नव्हे तर आधी सारखी दिसणारी नर्मदा अजून जिवंत आहे. या पुढे नर्मदेला त्रास होणार नाही



याची खात्री दिल्यामुळे नर्मदा सासरी गेली आणि तिच्या आयुष्यात पुढे सुखाने नांदली. या घटनेबद्दल पू. बापुराव महाराजांनी बाळासाहेबांना सांगतांना डॉ. भालेकर यांनी उपटसुंभपणा केला असे सांगितले. सद्गुरूने ही शिष्याच्या इच्छेप्रमाणे नर्मदेला काया देऊन संसार पूर्ववत व आनंदाचा केला. असे हे श्रेष्ठ संत वंदनीय बापुराव महाराज खातखेडकर होत."

चंद्रपुरला पू. बापुराव महाराजांच्या भक्तांमधे बाळासाहेब उन्हेकरांची भर पडली. रोज रात्री पू. महाराजांच्या बैठकीत बाळासाहेब उन्हेकर, इंदापवार, वडस्कर वकील, बाबासाहेब मोहरील, घरोटे, श्रीरामवार येत असत व सद्गुरूंच्या समागमाचा लाभ घेत होते. अधून मधून गंपावार, डॉ. आंदनकर, वैद्य, भालेराव, कावडकर, त्रिपुरवार, आवंढे, भृगुवार, वामनराव घाटे, मुंजे, खटी सुद्धा पू. महाराजांच्या दर्शनाला येत होते. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाईंना मुला-बाळांसहित हे लोक जेवायला बोलवायचे. सुधा, सिंधू, मधुकर व बाळ हे तसेही उन्हेकर, वडस्कर आणि बाबासाहेब मोहरीलांकडे राहून यायचे. या कुटुंबाबरोबर पू. महाराजांच्या कुटुंबाचा घरोबा झाला होता. बाबासाहेब मोहरीलांना पू. मायबाईंच्या हातची भाकरी आवडायची म्हणून ते पू. महाराजांकडे अधून मधून येत.

अण्णासाहेब खातखेडकरांची बदली जुन्नारदेवला झाल्यामुळे घर खर्चाला कात्री बसली होती. खातखेडच्या शेतीचे धान्य ज्वारी, तूर चंद्रपुरला येत असे. घरी लाल कोहळ्याचे वेल होते (तांबडा भोपळा). किराणा आणणे शक्य नसल्यामुळे रोज ज्वारीची भाकरी आणि कोहळ्याची भाजी कालवण म्हणून रोज जेवणात असे. सिंधू पू. मायबाईंना म्हणत असे "आई, तू आपल्याकडे रोज कोहळ्याची भाजी कां करते?" या वर पू. मायबाई सांगायच्या "देवाने इतरांकडे इतके कोहळे पाठविले नाही सिंधे. तो देवाचा प्रसाद आहे. तो आपण सर्वांनी संपवायचा आहे. प्रसाद संपवायचा असतो. प्रसादाचा अव्हेर करू नये." असे पू. मायबाई मुलांना वारंवार सांगत होत्या आणि मुल समजूतीने तक्रार न करता पू. मायबाईला साथ देत होती.

पू. बापुराव महाराजांचा दुसरा मुलगा बाबा उर्फ दिगंबर नागपूरला बी.एस.सी. शिकत होता. तब्येत चांगली राहत नव्हती म्हणून एक वर्ष शिक्षणाला आराम देऊन चंद्रपुरला मास्तर म्हणून नोकरी केली. ते ट्यूशन क्लास घेत होते. भूगर्भशास्त्रज्ञ डॉ. हरदास यांना बाबासाहेब खातखेडकरांनी शिकविले होते. डॉ. हरदास यांनी पू. बाबासाहेब तराणेकर यांना पी.एच.डी. साठी मार्गदर्शन केले आहे. बाबासाहेब खातखेडकर हे बी.एस.सी.चे शेवटचे वर्ष पूर्ण करण्यासाठी १९५३-५४ शैक्षणिक वर्षात नागपूरला त्यांचे मामा बाबासाहेब राजकारणेकडे बजेरियात आले. येथे त्यांचे शिक्षण पूर्ण झाले.

सूरदास म्हणाले "पू. बापुराव महाराज प्रवासात पू. मायबाईंना व मुलांना स्वतः नजरे समोर ठेवीत असत. रेल्वेगाडीने चंद्रपुरहून सोनेगावखईयाला जातांना गर्दीमुळे पू. मायबाई आणि मुलांना महिलांच्या डब्यात बसवावे लागले व ते स्वतः पुरुषांच्या डब्यात बसले. पू. महाराज प्रत्येक स्टेशनवर उतरून पू. मायबाई आणि मुलांकडे लक्ष देत होते. गर्दीमध्ये एक मडके विकणारी बाई पू. मायबाईजवळ बसली होती. बाळाचा पाय एका मडक्याला लागून मडके फुटले. बाई पू. मायबाईंशी भांडली आणि मडक्याचे पैसे मागू लागली. प्रवाशांनी समजावून सुद्धा ती शांत होईना. जेव्हा पुढील

स्टेशनवर पू. महाराज पू. मायबाई जवळ आले तेव्हा पू. महाराजांनी भरपाई देऊन त्या बाईला शांत केले."

"एकदा मडके विकणारी बाई पू. महाराजांच्या घरी मडके विकायला अंगणात आली. पू. बापुराव त्यावेळी बाहेर गेले होते. पू. मायबाईंनी तिला सांगितले सध्या जवळ पैसे नाही तेव्हा मडके नको. तरी ती बाई तिथेच बसून होती. तेथे बाळ (सुरेश) खेळत होता. त्या बाईचे एक मडके फुटले. तिने आरडाओरड सुरु केली की बाळने मडके फोडले. पैसे भरून द्या. बाळचा हात बाईने घट्ट पकडल्यामुळे घाबरून बाळ रडू लागला. पू. मायबाईजवळ पैसे नव्हते. मडके नको असे पू. मायबाईंनी तिला सांगूनही ती अंगणात बसून होती. पू. मायबाईंनी तिला समजाविले की पैसे नसल्यामुळे मडके विकत घेतले नाही. लगेच ती मडके घेऊन पुढे निघून गेली असती तर मडके फुटले नसते. तो चार वर्षांचा लहान मुलगा अंगणात खेळत आहे. त्याची काही चूक नाही. उगाच आम्हाला भुर्दंड नको. तरी ती बाई कोणाचेही ऐकेना. जमलेल्या लोकांनी समजावून ती बाई ऐकेना. लगेच पू. मायबाईंनी सुधा आणि सिंधूला इन्स्पेक्टर बाळासाहेब उन्हेकरकडे पाठवून बोलाविले. बाळासाहेबांनी तिला समजावून बोळवण केली."

त्यावेळी घडलेली वरील घटना तशी महत्वाची नव्हती. परंतु पू. मायबाईंना बाळासाहेब या संकटातून सोडवतील ही खात्री होती. म्हणून त्यांनी बाळासाहेबांना बोलाविले. बाळासाहेब उन्हेकर पण तातडीने आले आणि पू. मायबाईंना दिलासा दिला."

घरात मुलांच्या मनावर असे बिंबले होते की पू. महाराज व पू. मायबाईंची श्रद्धा आहे की पू. बाबासाहेब महाराजांचा फोटो जागृत आहे. मुल ज्या दिशेने पू. बाबासाहेबांकडे फोटोत बघायची तेव्हा प्रत्येक दिशेने पू. बाबासाहेब आपल्याकडेच बघत आहेत असे भासत होते. यामुळे मुलांना पू. बाबासाहेबांच्या फोटो समोर एकटे जाण्याची भीती वाटत असे. माठ फुटण्याची घटना बाळ कडून घडली आणि त्या माठवाल्या बाईची भीती बाळाला इतकी बसली की तो देवघरात पू. बाबासाहेब महाराजांच्या फोटोमागे जाऊन लपून बसला. याच फोटो समोर प्रत्येक कठिण प्रसंगी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई बसून राहत, प्रार्थना करीत व आपले निवेदन सांगत होते. जणू प्रत्यक्ष पू. बाबासाहेब महाराज फोटोत विराजमान आहेत. ही धारणा त्यांची होती. म्हणूनच पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई सांगत की देव-देवता, साधू-संत व सद्गुरूंचे फोटो हे साधे कागदावर काढलेल्या आकृती मानू नये. प्रत्यक्ष ते आपल्यासमोर विराजमान आहेत, ही धारणा असावी. भाव असावा. पू. बाबासाहेबांचा फोटो जागृत आहे ही भावना पू. बापुरावांच्या मुलांमधे दृढ झाली. "भाव तोचि देव" ही उक्ती बाणावी.

नाथबीज, पू. बाबासाहेब महाराजांची पुण्यतिथी, गोकुळअष्टमीचे पारणे हे घरीच होत असत. १९५३ साली चंद्रपुरचे भक्त पू. महाराजांकडे प्रसादासाठी येऊ लागले. शिष्यमंडळीतील लोक या कार्यक्रमासाठी शिधा साहित्य आणायचे व प्रत्येक कुटुंबातील स्त्रीवर्ग पू. मायबाईंच्या मदतीला स्वयंपाक आणि वाढणे ह्या सेवेसाठी येत होत्या. हे लोक स्वतः भक्तिभावाने पू. महाराजांच्या घरात लहान प्रमाणात उत्सव साजरा करीत असत.

बाळासाहेब उन्हेकर पू. महाराजांच्या मुलांना पोलीस ग्राऊंडवर आणायचे व पोलीस परेड दाखवायचे. एक दोन वेळा बाळासाहेब उन्हेकरांनी पू. महाराजांना परेड दाखवायला आणले आणि त्यांना परेडची सलामी दिली. त्यावेळी पू. बापुरावांचे वस्त्र जीर्ण व फाटके असायचे. पू. बापुराव महाराज उन्हेकरांना म्हणाले “ मला कायले सलामी देता बापा? तुम्ही तर मोठे इन्स्पेक्टर आहात.” त्यावर बाळासाहेब उन्हेकर म्हणाले “ महाराज तुम्ही माझे माय बाप आहात.” असे म्हणून उन्हेकरांनी ड्रेस मध्ये असताना ग्राऊंडवर महाराजांना साष्टांग दंडवत घातला. असे दोन वेळा प्रसंग घडले. बाळासाहेबांना वाटत होते की सद्गुरुसत्ता ही परम दैविक भगवंताची सत्ता आहे. त्याचा सत्ताधीश हा त्रिलोकीचा राजा सद्गुरु आहे. तेव्हा या राजाला आपणाकडून परेड सलामी देणे म्हणजे त्यांचा तो हक्क असून शिष्यांनी त्यांचा आदर करून सेवा केली पाहिजे. त्यांची सद्गुरुवर श्रद्धा व प्रेम होते. ते स्वतःला नेहमी महाराजांचा मुलगा आहे असे म्हणत व तसे ते पू. महाराज व पू. मायबाईंना बोलून दाखवीत असत. उन्हेकर, वडस्कर वकील, बाबासाहेब मोहरील हे पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई यांना अधून मधून घरी राहण्यासाठी बोलावून सद्गुरुपूजा, भोजन, अहेर असा कार्यक्रम करायचे. त्यावेळी काही शिष्य पू. महाराजांबरोबरच असायचे. ही सर्व मंडळी मोठ्या हुद्द्यावर जरी असली तरी ते पू. बापुराव महाराजांसमोर नम्र असायची. या भक्तांना वाटायचे की श्रीमंती व सत्ता जरी भाग्याने लाभते तरी ते टिकविणारे सद्गुरु बापुराव महाराज आहेत. त्यांच्याच कृपेने प्रपंच व परमार्थ साधता येईल. म्हणून स्वतः विषयी गर्व सोडून पू. महाराजांमुळे भक्तिमार्गाला ही मंडळी लागली.

सूरदास म्हणाले "पू. बापुराव महाराजांना भक्ताचे भाग्य, कर्म, प्रारब्ध व संचित कळत होते." एके दिवशी बाळासाहेब उन्हेकर संचित होऊन पू. महाराजांसमोर बसले होते. पू. बापुराव महाराजांनी विचारले "येवढे मोठे चंद्रपुरचे इन्स्पेक्टर आहात. चिंता कशाची करता?" बाळासाहेब म्हणाले "महाराज एका सावकाराकडे चोरी झाली. बराच शोध घेतला. पण चोर सापडत नाही. वरिष्ठांचे दडपण वाढले आहे. चोरी मोठी झाली आहे. काय करावे काही समजत नाही "

पू. महाराज म्हणाले "चिंता काहून करता. जातील कुठ? शोधा सापडतील"

पू. मायबाईंना पण बाळासाहेबांनी माहिती दिली. बाळासाहेब रोज येऊन महाराजांना काय प्रयत्न केले ते सांगत. चार पाच दिवस झाले. बाळासाहेबांनी पू. मायबाईंना विनंती केली व म्हणाले "मायबाई पू. महाराजांना सांगा ना. कुठे शोधू चोरांना. रोज साहेब दडपण आणतो."

पू. मायबाई पू. महाराजांना म्हणाल्या " महाराज, बाळासाहेब रडकुंडीला आले आहेत. रोज तुम्हाला विनंती करीत आहेत. चोर न सापडल्यामुळे ते किती चिंताग्रस्त झाले आहेत. आता तरी त्यांना सांगा. तुम्ही सांगणार नसाल तर मी सांगते. मला बाळासाहेबांची अवस्था पाहवत नाही."

बाळासाहेबांनी पू. मायबाईंचे हे वाक्य ऐकले अन् चपापले. पू. मायबाईंचा पण पू. बापुराव ऐवढा अधिकार आहे हे पू. मायबाईंकडूनच कळले.

बाळासाहेब म्हणाले "मायबाई, तुम्ही मला सांगितले असते तर मी कशाला महाराजांना त्रास दिला असता. लेकराचा हट्ट बापापेक्षा माय लवकर पुरविते. आता जे काही मागायचे ते मी तुम्हालाच मागत जाईन."

पू. मायबाई व पू. महाराज हसले. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "बाळासाहेब, मायबाईला माझ्या ऐवढाच अधिकार आहे. माझ्याकडे पू. बाबासाहेबांनी कार्य दिले आहे म्हणून ती माझा मान राखून माझ्याकडूनच कार्य करवून घेते. बरं आता एक अजून प्रयत्न करा."

बाळासाहेबांनी विचारले "कोणता उपाय करू जी."

पू. महाराज म्हणाले "रेल्वेलाईनने दक्षिण दिशेला जा. तेथे एक झोपडी दिसेल. तिथे तुला सुगावा लागेल. पुढचा तपास चालू ठेवा."

पू. महाराजांचे मार्गदर्शन लाभले. बाळासाहेबांना अत्यानंद झाला. त्यांनी पू. महाराज व पू. मायबाईंना नमस्कार केला. पोलीस पथक घेऊन रेल्वे मार्गावर दक्षिण दिशेला गेले. तेथे झोपडी सापडली. चोरांनी चोरी करून पिशव्या तेथे टाकून दिल्या होत्या. कुत्र्यांना वास दिला. झोपडीत काही चोरांच्या बोटांचे ठसे सापडले. कुत्र्यांनी बाळासाहेबांच्या पथकाला जंगलात नेले. चोरांनी झाडावर मचान बांधले होते. तेथे दोन चोर होते. ते पळू लागताच चोरांवर गोळीबार करावा लागला. एक चोर गोळीबारात मेला. दुसरा सापडला. अशा प्रकारे पू. महाराजांनी त्यांच्या भक्ताला चिंतेतून दूर केले. पू. महाराजांनी पहिले पाच दिवस बाळासाहेबांची परीक्षा बघितली व नंतर सहाय्य केले.

सूरदास म्हणाले "चंद्रपुरला असतांना अजून दोन प्रसंग बाळासाहेब उन्हेकरांवर ओढवले ते ऐका."

सुधीर भालेकरच्या पत्नी स्वाती भालेकर ही लग्नाआधीची पूर्णिमा विनायक उन्हेकर म्हणजे बाळासाहेब उन्हेकरांची पुतणी आहे. त्यांच्याकडे बाळासाहेबांनी ह्या गोष्टी पुण्यात सांगितल्या.

चंद्रपुरला गांधी चौकात दुकान लाईन आहे. तेथे पोलीसगस्त द्यावी लागे आणि दुकानदारांनी रात्रीसाठी चौकीदार गस्त घालण्यासाठी ठेवले होते. एकदा बाळासाहेब तेथे गस्त घालीत होते. त्यांना एक बाई दिसली म्हणून तिच्या मागे ते बघायला गेले. ती पुन्हा दिसली नाही. या बददल बाळासाहेबांनी पू. महाराजांना विचारले.

पू. महाराज म्हणाले "पुन्हा तिकडे गस्तीसाठी जाऊ नको. ती बाई पिशाच आहे. जे कोणी तिच्या मागे लागले त्यांचे नुकसान झाले. दोघ लोक मेले. तेव्हा तिला टाळ."

पू. महाराज भक्तांना संकटातून वाचविण्यासाठी सावध करीत होते. हे यावरून दिसते.

सुधीर व स्वाती भालेकरांना बाळासाहेबांनी अजून एक गोष्ट सांगितली ती अशी -

बाळासाहेबांनी एका गुन्हेगाराला खूनाच्या आरोपाखाली चंद्रपुरला पकडले. पोलीसी खाक्या दाखवून खुनी गुन्हा कबूल करेना व तपशील सांगेना. रागाच्या भरात बाळासाहेबांनी त्या खुन्याला छातीपर्यंत जमीनीत पुरले. रात्रभर तसाच ठेवल्यामुळे तो खुनी मेला. त्या संबंधी कुणालाही पत्ता लागला नाही. हुशारीने पोलीसांनी या गोष्टीची वाच्यता होऊ नये अशी व्यवस्था केली. बाळासाहेबांचे मन परमेश्वराच्या व सद्गुरुच्या चिंतनांत असल्यामुळे त्यांच्याकडून घडलेल्या कृत्याचे खूपच दुःख झाले. त्यांनी पू. महाराज व पू. मायबाईंना त्यांच्याकडून झालेल्या गुन्ह्याबद्दल कबूली दिली आणि माफी मागितली. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "बाळासाहेब, सत्तेचा गर्व आणि क्रोध नेहमी आवरावा. या

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पुढे हे लक्षात ठेवा. पू. बाबासाहेब (म्हणजे ते स्वतः) पाठीशी आहेत. तुम्हाला काहीही होणार नाही." नंतर त्यांना तुलसीदासांचे वचन ऐकविले -

दया धर्म का मूल है, पाप मूल अभिमान ।  
तुलसी दया न छोड़िये, जब लग घट मैं प्राण ॥

बाळासाहेब सुधीर भालेकर व स्वाती भालेकरांना म्हणाले की पू. महाराजांनी माझे पाप पोटात घेतले व क्षमा केली. परंतु आयुष्यातला तो प्रसंग त्यांना नेहमी आठवतो आणि त्यावेळी त्यांना पश्चाताप होऊन त्यांचे मन त्यांना सांगत होते की ते महान पापी आहेत. सर्व धर्मांमध्ये अपराधाची कबूली दिल्यावर व तसे पुन्हा अपराध करणार नाही याची कबूली दिल्यावर पश्चाताप झाल्यास देव अपराध माफ करतो. असे सांगितले आहे.

पू. मायबाईंना संसार चालविणे ही एक दिव्य कसरत होती. आता शिष्य मंडळी वाढू लागली. घरी संतकार्य सुरु आहे याची कल्पना पू. मायबाईंना आली. संसारात लहान वयात मुल, सासू, नातू यांचा मृत्यु डोळ्या देखत बघितला. पू. बापुरावांच्या साधनेच्या काळात उन्मनी अवस्थेमुळे प्रपंचाकडे त्यांचे दुर्लक्ष होत असतांना संसाराची धुरा पू. मायबाईंनाच सांभाळावी लागली. गरीबीच्या काळात घरात पगार येत नव्हता तेव्हा वाण्याची कमी उधारी करून मुलांच्या पोटात दोन घास देण्याची किमया त्यांनी साधली. सणवार, ब्राह्मण-आतिथ्य हे ही सांभाळले. पाहुणे व भिक्षुक यांना समाधानी केले. त्यावेळी पू. मायबाईंची अवस्था परमार्थात परीक्षा देणाऱ्या एका स्त्रीची होती. त्यामुळे पू. बाबासाहेब महाराजांवर अगाध श्रद्धा ठेवून धार्मिक कार्य आणि भक्तिचा दीप घरात सतत तेवत ठेवायचा हा संकल्प त्यांनी ठेवला. कर्म कर्तव्य करून रोजचे नवनवीन संकटांचे आवाहनांना समोर जाण्यासाठी आत्मबल आणि शक्ति मिळावी ही मागणी त्या भगवंताला करीत होत्या. देवाची पूजा त्या करीत. मुलांना शिस्त व संस्कार त्याच लावीत. मुलांमध्ये भक्तिभावना व देवाप्रति श्रद्धा वाढविण्याचे काम त्यांनीच केले. त्यांनी स्तोत्र पठन, संध्या, शुभं करोति म्हणणे हे नियमित मुलांकडून करवून घेतले. अशा ही स्थितीत अंतरंगात विचारांचे द्वंद्व असले तरी त्यावर अंकुश ठेवून घरांत व चेहऱ्यावर सात्विक समाधानाचे भाव त्या ठेवीत होत्या. गृहलक्ष्मीने शांत व सात्विक भाव ठेवला आणि संयम ठेवून सांसारिक संकटांना सामोरे गेले तर संसार सुखाचा होतो ही धारणा पू. मायबाईंची होती. धुमसणे, आदळ आपट करणे, राग व संतप्त होऊन देवाला विसरून कार्य केल्यास घरची घडी असमाधानी असते व सर्वांना असंतुष्टता लाभते. असे पू. मायबाईंना वाटायचे. म्हणून त्यांनी पू. बापुराव महाराज हे कृष्णावतार व सद्गुरुपदाचे अधिकारी आहेत हे मान्य करून संसार व परमार्थ त्यांचाच आहे आणि त्या स्वतः सेविका आहेत या संकल्पाने पू. बापुराव महाराजांचा परमार्थ आणि प्रपंच सांभाळून सेवा केली. यामुळे त्या प्रपंच व परमार्थांमध्ये यशस्वी होऊन सद्गुरुपदास पात्र झाल्या.

पू. बापुराव महाराजांचेही योगदान पू. मायबाईंच्या विचारांच्या घडण्यात आहे. पू. बापुराव महाराजांचा प्रपंच, धर्म, सद्गुरु-साधना, सद्गुरुवर श्रद्धा, कर्तव्यपरायणता, साधू संतांच्याबद्दल प्रेम, सर्वांप्रति करुणा, लोकहित आणि लोकांना मदत करण्याची तळमळ, धार्मिकतेबद्दल संतुलित विचार,

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

गरीब आणि संकटात असलेल्या लोकांप्रति कळवळा, अन्नदान, नामजप, यज्ञकार्यात सहभाग, भागवत प्रेम, कर्म धर्मपरायणता अशा अनेक विषयावर कृतिशील विचारांचा पगडा पू. मायबाईवर होत गेला. पू. बापुराव महाराजांना जे आवडते ते करणे म्हणजेच सेविकेचे कर्तव्य पू. मायबाई करीत होत्या. पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई रात्री जेवण झाल्यावर पान-सुपारी खातांना संवाद साधून 'नीरक्षीर विवेकेतू' विचार करायचे व अनेक विषयांवर चर्चा करून त्यांचा प्रपंच व परमार्थ हा सदगुरु पू. बाबासाहेबांचा आहे या भावनेने सेवावृत्तीने व समाधानाने तो करावा ही श्रद्धा या दोघांनी बाळगली. प्रत्येक विचारात पू. बाबासाहेब महाराजांचे अधिष्ठान त्यांच्या वागण्या बोलण्यात असायचे. यात आता चंद्रपुरला या दोघांवर नवीन जबाबदारी दिवसे दिवस वाढू लागली. ती म्हणजे वाढत्या शिष्यगणांची. आता स्वतःच्या प्रपंच आणि परमार्थाच्या सीमारेषांचा परीघ वाढू लागला तो शिष्यांच्या प्रपंच परमार्थाच्या जबाबदारीने. शिष्यांचे सुख ते आपले सुख, त्यांचे दुःख ते आपले दुःख हे या संतांचे विचार होते. यामुळे हे दोघे शांत व स्वकेंद्रित न राहता लोकाभिमुख होऊन संत कार्यास सदगुरु पू. बाबासाहेब महाराजांच्या आज्ञेने गुरुसेवा म्हणून तयार झाले. त्यांची प्रत्येक कृती गुरु आदेशावरून होत असे. असे ते सांगत असत.

"अवघे विश्वची माझे घर । ऐसी मती जयाची स्थिर ।

किंबहुना चराचर । आपण जाहला ॥"

या प्रमाणे पू. बापुराव व पू. मायबाई समजू लागले. कृतीही तशीच होती.

चांद्याला नानाजी वैद्यांकडे राहतांना त्यांच्या छपरावरून अधून मधून इंगळी पडत असे. तसेच त्याघरी एक घंट्याचे झाड होते. लोक म्हणत की त्या वृक्षावर ब्रह्मराक्षस आहे. अशा गोष्टींचा पू. बापुराव महाराजांच्या कुटुंबाला त्रास झाला नाही. तरी घरातील लोकांना या गोष्टीचे दडपण होतेच.

प.पू. बापुराव महाराजांची ख्याती श्री बाबासाहेब मोहरीलांकडून श्रीमंत बळवंतराव देशमुखांपर्यंत मिळाली. चांद्याला बाबासाहेब मोहरील हे श्रीमंत देशमुखांच्या वाड्यामागेच राहत होते. श्रीमंत देशमुख पू. बापुरावांना सत्संगासाठी घरी बोलवायचे व अनेक चांद्यातील लोक त्यांच्या बैठकीला हजर असायचे. डॉ. आंदनकर, मोहरील, वडस्कर, कावडकर, वैद्य, श्रीरामवार, घरोटे, वामनराव घाटे, उन्हेकर, आवंढे वगैरे मंडळी या बैठकीला असत. त्या लोकांपैकी अनेकांनी पू. बापुरावांचा मंत्र घेतला.

पू. बापुरावांचा मुलगा अण्णा यांची जुन्नारदेववरून काटोलला पोस्टात बदली झाली. श्री बाबासाहेब वाचासुंदर यांचेकडे अण्णा व प्रमिला वहिनी ४-५ महिने राहिल्या. त्याकाळी पू. बापुरावांवर प्रेम करणारी ही आप्त मंडळी होती. अण्णा खातखेडकर बरोबर नानासाहेब वणीकर हे पोस्टात होते. ते अण्णा बरोबर नेहमी असायचे. त्यांना पारमार्थिक गोष्टी आवडायच्या. अण्णांना भजन, कीर्तन, प्रवचन आवडायचे. ते चंद्रपुरला अशा ठिकाणी बाबा व मधुला घेऊन जात. नानासाहेब यांची पू. बापुरावांबद्दल आत्मीयतेबरोबर भक्ति व श्रद्धा वाढली. नानासाहेबांनी पू. बापुराव महाराजांचा काटोलला गुरुमंत्र घेतला. पुढे अण्णाची बदली छिंदवाड्याला झाली. अंबूताई भालेकर यांनी सांगितले म्हणून छिंदवाड्याला

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥



द्वारकाबाई उर्फ आक्का रोडेचे सासर रोडीपुऱ्यात होते. तेथे अण्णा व प्रमिला वहिनी भेटले. त्यांनी राहण्यासाठी वऱ्हाडीपुऱ्यात घर घेतले. पू. बापुराव महाराज काटोलला अण्णा वाचासुंदरकडे राहत असतांना जाऊन आले. त्यांचे लक्ष व प्रेम अण्णावर होते.

श्री भैयासाहेब राजकारणे यांची बदली सागरला (मध्यप्रदेश) झाली. पू. बापुराव महाराजांना तेथे बोलाविले. श्री भैयासाहेब मोठ्या हुद्द्यावर ई.ए.सी. म्हणून होते. महाराष्ट्रीय मंडळींची बैठक भैयासाहेबांकडे असायची. पू. बापुराव यांचा सत्संग येथे सुरू झाला. धर्माधिकारी, भैयाजी मायनीळ, अगवण, देशपांडे यांनी पू. बापुराव महाराजांचा सागरला गुरुमंत्र घेतला. हे सर्व सागरला सेंट्रल बँकेत नोकरी करीत होते. डॉ. शास्त्रीकडे पू. वासुदेवानंद सरस्वतींच्या पादुका होत्या. रंगनाथ जपे हे शिक्षण खात्यात होते. ही मंडळी पू. बापुरावांच्या बैठकीला रोज भैयासाहेब राजकारणेकडे येत किंवा या मंडळींच्या घरी बैठक होत असे. पू. बापुराव महाराजांच्या गोष्टीमध्ये भक्ति आणि परमार्थाचे मार्गदर्शन असल्यामुळे या कुटुंबियांची श्रद्धा पू. बापुराव महाराजांवर होती. पू. बापुराव महाराज यांनी १९७२ साली देह ठेवल्यावर रंगनाथ जपे यांनी पू. बापुराव महाराजांची ओवीबद्ध पोथी लिहिली. शिष्यवर्ग या पोथीचे पारायण करून प्रापंचिक आणि पारमार्थिक लाभ घेतात.

सागरला स्टेट बँकेत श्री गणेश चाफेकर, ऑफिसर होते. काही कारणास्तव पू. बापुराव महाराजांचे सागरवरून परत जाण्याचे लांबले. पू. बापुराव महाराज अचानक म्हणाले की चाफेकरांना मंत्रोपदेश द्यायचा आहे. देशपांडे यांना घेऊन पू. बापुराव महाराज चाफेकरांकडे आले आणि त्यांना अनपेक्षित गुरुमंत्र दिला. ते उभयता शिष्य झाले. २०१३ साली सौ. प्रतिभा चाफेकर या निवर्तल्या. श्री गणेश चाफेकर यांचे ८६ वर्षांच्यावर वय असून मुल, सून, नातवंडे व पणतू सह आयडियल कॉलनी, कोथरुड, पुणे येथे वास्तव्य करीत आहेत.

१९५३ साली चांद्याला पू. बापुराव महाराज यांनी शिष्यांसह नाथबीज, पू. बाबासाहेब महाराजांची पुण्यतिथी, गुरुपौर्णिमा, कृष्ण जन्माष्टमी उत्सव घरोटे यांचेकडे केला. या वेळी चांद्याचे लोक व नागपूरचे शिष्यवर्ग आले होते. सर्वांनी शिधा, दक्षिणा व प्रत्यक्ष सेवा करून उत्सव साजरा केला. स्त्रीवर्गाने स्वयंपाक, वाढणे, पाट-पान मांडणे, रांगोळी काढणे, पूजेची तयारी करणे, पान उचलून भांडी घासून घेणे अशी सेवा करून पू. मायबाईंना सेवा अर्पण केली. पुरुषांनी बाजारातून सामान, बैठकीची, पानदानाची व्यवस्था बघितली. नागपूरहून वसंतराव घाटे, मधुकर वाते, थेरगांवकर कुटुंब, वसंत व मधु मोहरील, बाबासाहेब मोहरील ही मंडळी येत होती. वडस्कर वकील पू. बापुराव महाराजांच्या कुटुंबाला व मित्र परिवाराला गणपतिच्या नवरात्रात व इतरवेळी जेवायला बोलवायचे व त्यांच्यासाठी सोवळ्यात स्वयंपाक करीत असत. तसेच बाबासाहेब मोहरील महालक्ष्मी (गौरी गणपति) या सणाला आप्तेष्टांना आणि पू. बापुराव महाराज कुटुंबियांना जेवायला बोलवायचे. पू. बापुरावांकडे बैठकीला येणारे लोक सुद्धा महाराजांबरोबर जेवायला असायचे. पू. बापुराव महाराज शिष्यांना अन्नदान, कुळ कुळाचार, कुलदैवत पूजन, सणवार, अन्नदान, गुरुमंत्र जप आणि रामनामाचा जप करायला सांगायचे. ते सर्वांना सांगायचे -

"देने को अन्नदान, लेने को हरिनाम ।  
तरने को लीनता, डूबने को अभिमान ॥"

आत्मारामने सूरदासला विचारले "पू. बापुराव महाराज शिष्यांना अन्नदानासाठी कां सांगत? लोकांची खर्च करण्याची ऐपत नसेल तर काय?"

सूरदास म्हणाले "दान देणाऱ्याने अन्नदान सोडून इतर कोणतेही दान केले तर दान घेणारा तृप्त होईलच असे नाही. अन्नदानात जेवणारा आत्मा पोटभरून खातो आणि शेवटी तृप्त होतो. तो अन्नदान कर्त्याला आशीर्वाद देतो. म्हणून सर्व प्रकारच्या दानात अन्नदान सर्व श्रेष्ठ आहे. भुकेलेल्या आत्म्याला अन्न मिळाल्यावर त्याला हमखास तृप्ति मिळते. तो मनापासून अन्नदानकर्त्याला भरभरून आशीर्वाद देतो."

अण्णासाहेब भालेकर यांनी मंत्रोपदेश घेतल्यावर कान्हीवाड्याला कामावर रुजू झाले. त्यानंतर त्यांच्या पत्नी अंबूताई यांना डॉक्टर साहेबांमध्ये बदल दिसला आणि नवीनच त्रास सुरू झाला. अंबूताईंनी त्यांच्या जीवन गाथेची डायरी लिहिली आहे. त्यात खालील माहिती त्यांच्या शब्दांत सांगितली आहे.

"आम्ही उभयता व विठ्ठल याने मंत्र घेतला. सर्वांना श्रीकृष्णाचाच मंत्र दिला. फक्त नावात फरक आहे. सर्व झाल्यानंतर आमची जेवणं तेथेच झालीत. त्यादिवशीच माझे महाराजांचे प्रथम दर्शन झाले. प.पू. महाराज त्यावेळी ५६ वर्षांचे व मायबाई ४२ वर्षांच्या होत्या. (डॉ. भालेकर त्यावेळी ३७ वर्षांचे तर अंबूताई २९ वर्षांच्या होत्या). त्यांचे ते रुपया एवढे कुंकू, साधी राहणी होती. प.पू. महाराजांचे ते वज्हाडी बोलणे ऐकले. त्याचा मनावर एक वेगळाच परिणाम झाला. त्यांचे प्रेम आपल्यावर विशेष प्रकारचे आहे ह्याची जाणीव झाली. माझ्याशी ते फारच मोकळ्या मनाने व जिवाळ्याने बोलले. मी प्रश्न केला "महाराज, यांना काय झाले? काय प्रकार आहे?" तेव्हा ते म्हणाले "तुझा नवरा ढोंगी आहे." पहिल उत्तर मिळाल्यानंतर ते म्हणाले "त्याची बीमारी (व्याधी) शारीरिक नव्हती. एक तर पुष्कळ जन्माची उपासना जमा होती. हे एका जन्माची पुण्याई नसते. ते सर्व (पुण्य) साठविल्या गेल. या जन्मात सर्वच देवाची त्याने आराधना केल्यामुळे देवीला वाटले हा माझा, शंकराला वाटले हा माझाच. गणपति, राम, कृष्ण सर्वांनाच असे वाटले. म्हणून याला मार्ग दाखवायला अत्यंत गरज होती. ह्या त्याच्या परिस्थितीचा फायदा नीच देवतांनी घेतला. त्या टपूनच राहतात. त्या त्रास द्यायला लागल्या. यांचे शेगांवला जायचे ठरत होते. पण जाणे होणार नाही हे शेगावच्या राजाला माहित होते. त्यांनी मला येऊन आज्ञा केली की 'वो आनेवाला है. अपना लेना.' हा असा योग होता. त्याप्रमाणे घडत आले."

मी म्हटले "महाराज, यांना अनेक ठिकाणी मामांनी नेले होते. सत्पुरुष, शंकराचार्य आणि जाणते लोकांकडे सुद्धा. हे म्हणायचे की त्यांना काहीही समजत नाही व विचित्र बोलायचे. मात्र चंद्रपुरला त्यांना आपल्याला न पाहता एकदम दर्शनाची ओढ कशी लागली? काही लोकांनी तर माझ्या जावेनीच करणी केली असावी अशी शंका घेतली."

प.पू. महाराज म्हणाले "परिस्थितीनुसार अशा शंका येतात. पण ते काहीही नव्हते. त्याची आध्यात्मिक प्रगती बरीच झाली आहे व बाबासाहेबांच्या कृपेने अजून होणार आहे. त्यावेळेस तू सतर्क राहिले पाहिजे. तुला आज्ञा देतो की अशा वेळी बाबासाहेबांची विभूती त्याला लावायची, स्थिर राहायचे. काहीही होणार नाही हा विश्वास सद्गुरुवर ठेवायचा."

त्यामुळे मी निर्धास्त झाले. पण कान्हीवाड्याला आल्यानंतर प.पू. बापुराव महाराजांनी सांगितल्याप्रमाणे वेळोवेळी यांच्या "अॅक्शन" व्हायला लागल्या. मी हा प्रकार कधीच पाहिला नव्हता. माझ्या वडिलांना सुद्धा निकालस महाराजांचा मंत्र होता. तात्याजींना पू. भगवंतराव महाराजांचा मंत्र होता. असे काहीच दृष्टीस पडले नाही. मला रहावले गेले नाही. मी महाराजांना शेवटी पत्र घातलेच. त्याचे उत्तर इतके सुंदर दिले की मग मला ह्यांच्या "शारीरिक अॅक्शनची" भीती वाटेनाशी झाली. मला वाटते त्यांच्या आयुष्यात त्यांनी पहिले पत्र प.पू. मायबाईंना व दुसरे पत्र मलाच पाठविले. इतके नातेवाईक होते पण पत्र पाठविण्याचा योग मलाच आला. त्याचा मला अभिमान आहे.

सूरदास म्हणाले "हे पत्र आपण या आधी वाचले आहेच."

विवेक याने बुधराम व चितरंजनकडे इशारा करून विचारले "आपण सूरदासजींना विचारू की भालेकर कुटुंबियांना श्रेष्ठ संत सद्गुरु कसे व कां मिळाले?" तिघांनी सूरदासला उत्सुकतेने हा प्रश्न विचारला. सूरदास म्हणाले "भक्ति, श्रद्धा, उपासनेबरोबर सत् चित् ठेवून सत्कर्म केल्यास पूर्व संचित वृद्धिंगत होते. या मार्गानेच अध्यात्म करावा म्हणजे मन तरल होऊन भगवंत चिंतनात चित् स्थिर होते. भगवंताला भक्ति प्रिय आहे. गीतेचा बारावा अध्याय भक्तियोग सांगतो. भगवंत गुरुरूपेण सद्भक्तास प्रसन्न होतो. म्हणून गुरु आणि भगवंत एकच आहे ही भावना आवश्यक आहे. गुरु अशा भक्तास योग्य मार्गदर्शन करतो.

'पूर्व सुकृते थोर केली । ऐसी मायबाप लाभली ।' असे म्हणतांना शिष्याचा दृढविश्वास गुरुवर अखण्ड हवा.

'श्री गुरु सारिखा असता पाठीराखा । इतरांचा लेखा कोण करी ॥'

शिष्याची वृत्ती व मन गुरुरूप होतांना मीराबाई सांगतात तसे व्हायला हवे. 'मोहे लागी लटक गुरु चरनन की । चरन बिना मोहे कछु नहीं भावे, झूठी माया सारी सपनन की ॥''

सूरदास पुढे म्हणाले "तुमच्या प्रश्नाचे उत्तर मी सांगितलेल्या विवेचनात आहे. भालेकरच नव्हे तर पूर्व संचिताने प.पू. बापुराव महाराजांच्या सान्निध्यात जे जे शिष्य आले ते भाग्यवान आहेत. अशा शिष्यांना आपल्या जवळ आणून, भक्ति वाढवून, प्रेम करून आध्यात्मिक प्रगती वाढविण्यासाठी पू. बापुराव महाराजांनी मार्गदर्शन केले. या शिष्यांच्या पुढच्या पीढीला पू. मायबाईंनी प्रेम देऊन भक्तिमार्गाला लावले. पू. बापुराव महाराजांचे कार्य पू. मायबाईंनी पुढे चालविले."

विवेक सूरदासांना म्हणाला "डॉ. भालेकर काही "अॅक्शन" करीत असे अंबूताईंनी म्हटले. त्याबद्दल त्यांनी माहिती दिली असेल?"

सूरदास म्हणाले "अंबूताईंच्या शब्दात त्याबद्दल ऐका."

"काही दिवसांनी डॉ. साहेबांचे पोट फुगायचे व त्रास वाटायचा. घरी व सिवनीला दवाखान्यात ठेवले होते. १०-१२ दिवस ताक, दूध घेणे सुरु होते. शेवटी प.पू. महाराजांकडे जायचे ठरले व केतकर यांना घेऊन नागपूरला गेले. त्यादिवशी प.पू. महाराज धर्माधिकारी यांचे कडे मौजे प्रित्यर्थ जेवायला बसले होते. हे तितक्यात पोहोचले. प.पू. महाराजांना सर्व हाल केतकरांनी सांगितला. पू. महाराज म्हणाले की माझ्या पंक्तीत जेवायला बसा. पू. महाराजांनी आपल्या पानातील पुरण-पोळी व वडा यांच्या पानांत टाकला व दाबून खा म्हणाले. यांनी पूर्ण जेवण केले. फुगारा व दुखणे गायब झाले. कान्हीवाड्याला आल्यावर ते नेहमी जेवत तसे जेवण सुरु झाले." काटोलला भैयाजी वाचासुंदरचा पोटाचा त्रास याच पद्धतीने पू. बापुरावांनी घालविला.

सूरदास म्हणाले "अंबूताई या पुढे डॉ. अण्णासाहेब भालेकर यांच्या त्रासाबद्दल लिहितात -

"यांना अंगाची खूप आग होत असल्याची जाणीव व्हायला लागली. ती इतकी वाढली की सर्व अंग गरम व्हायचे. एकदा अनिल जवळ झोपला होता. तो ताडकन पलंगावरून उतरला. अंग खूप गरम वाटले म्हणून थर्मामीटर लावले तर काहीच उष्णता दाखवत नव्हते. असे वारंवार व्हायचे. अंग खूप गरम पण थर्मामीटर मध्ये ताप काहीच नाही. मग आम्ही उत्सवाला म्हणून नागपूरला आलो. सर्व प.पू. महाराजांना विदित केले. महाराजांनी यांना श्रीमत् भागवत वाचायला सांगितले. त्याप्रमाणे फक्त संस्कृत असलेले बिना अर्थाचे भागवत ह्यांच्या हातात दिले व त्या दिवसापासून वाचायला सुरुवात केली. अंगाची आग शांत व्हायला लागली. रोज एक अध्याय वाचायचे व देवाची पूजा करायचे. तेव्हा वृत्ती स्थिर झाली. पण अधून मधून अस्थिरता व्हायची. मग कुठेही पडायचे. मग तो गाईचा गोठा असो की घर. पटकन झोपायचे. त्यांना जमीन आहे की पलंग याचे भानच राहत नसे. ती पण शिकायत प.पू. महाराजांजवळ केली. तेव्हा त्यांनी सांगितले "त्यास पूजा वगैरेच्या भानगडीत पाडू नको. देवाची पूजा तू करीत जा. दोन किंवा पाच श्लोक भागवताचे वाचून त्याला तीर्थ देत जा." वेळ असला तर एक अध्याय नाहीतर पाच श्लोक वाचून तीर्थ करीत असे. वृत्ती स्थिर असली तर स्नान संध्या पूजा भागवत सर्व करायचे. नाही तर आठ आठ दिवस हात पाय धुणे करून धूत वस्त्र घालायचे. रोज चड्डी, बनियान, शर्ट व धोतर आणि पुष्कळ दिवस सुतना (पायजामा) पण घालत असत. पण सर्व कपडे धुतलेले असायचे. त्यांना शर्टांनी (शर्ट घालून) जेवायची प.पू. महाराजांनी मुभा दिली होती. पण इतरांनी जेवतांना शर्ट घालून बसलेले पू. बापुरावांना चालत नसे. नागपूरला प.पू. महाराज व डॉ. साहेब फक्त शर्टांनी जेवायचे. इतरांना महाराज टोकायचे. एक दिवस भैयाजी वाचासुंदर जेवायला शर्ट घालून बसले. लगेच प.पू. महाराज म्हणाले "काय भैयाजी डॉ. साहेबाची नक्कल करता काय?" ते लगेच शर्ट काढून जेवायला बसले."

"हे पूजा करीत असतांना जर सीरीयस पेशन्ट दवाखान्यात आला वा त्याच्या घरून न्यायला आला तर सोवळ्यावर पटकन शर्ट घालून स्थेटोस्कोप गळ्यात अडकवून पेशंटला पहायला ताडकन जायचे. मागाहून बॅग घेऊन कंपाऊंडर धावतच जायचा. भानावर नसले की दवाखान्यात जातांना फुलपॅन्ट व शर्टावर चप्पल जोडे न घालता जायचे. मागाहून नोकर पादत्राण घेऊन दवाखान्यात जायचा. तिथे ते घालत. सर्वांना यांच्या वृत्तीचा हाल माहित झाला होता. गावकरी, नोकर,

कंपाऊंडरला यांच्या विषयी प्रेम व श्रद्धा खूपच वाढली. वेळ पडली तर रात्र रात्र पेशंटच्या घरी जाऊन औषध-पाणी, इंजेक्शन आणि विभूती लावायचे. कुणाचे बाळंतपण अडले असो की दुखणेकरी असो, हयांच्या हातानी विभूती लावून घ्यायचे. हिंदूची कोणतीही जात असो वा मुसलमान असो सर्वांचाच यांच्यावर विश्वास जडला होता व श्रद्धा होती. अधून मधून असे प्रकार होत असत."

"काही दिवसानंतर डॉ. साहेब पलंगावर किंवा खाली झोपले की बोलता बोलता ते भानावर न राहता एका वेगळ्या तंद्रीत जात होते. ते हूं हूं हूं हूं असा चढता आवाज करीत. यावेळी त्यांचे पोट खोल जाऊन हळू हळू चक्राकार फिरून पोट फुगत असे. ते पोट खूपच कडक होत असे. काही काळाने ते पोट "नार्मल"वर येई. या बदल त्यांना काही विचारले तर ते काहीच सांगत नव्हते. कधी कधी हां हां हां, कहां से, कहां से - लोधीखेडा, लोधीखेडा, अच्छा हां, हां, हां असे काही तरी असंबद्ध बोलायचे. घरच्या बाहेरच्या लोकांना काहीच समजत नसे. नवाड्या माणूस कधी घाबरून विचारीत असे की डॉ. साहेबांना काय झाले? तब्येत ठीक नाही काय? कोणालाच याचे उत्तर माहीत नव्हते. अशी क्रिया प.पू. बापुराव महाराज पण कधी कधी करीत होते. हा योगक्रियेतील भाग होता. डॉ. साहेबांना प.पू. बापुराव महाराजांनी योग दिला व शिकविला. बरेच वर्षांनंतर ही क्रिया त्यांच्याकडून कमी प्रमाणात दिसू लागली."

सूरदासांना आत्मारामने विचारले की डॉ. भालेकरांकडून पू. बापुरावांनी योगसाधना शिष्यत्व पत्करल्यानंतर लगेच करवून घेण्याचे कारण काय?

सूरदास म्हणाले "पू. बापुराव महाराजांनी आधीच सांगितले आहे की पूर्व संचित, पुण्याई व या जन्मीच्या उपासनेमुळे त्यांना अध्यात्मिक उन्नतीसाठी सद्गुरुंचे मार्गदर्शन आवश्यक होते. या सद्गुरु शिष्याचे नाते आधीच्या जन्मापासून आहेत. आता पुढची अध्यात्मिक पायरीवर जाऊन निजबोध होण्यासाठी आणि निजस्वरूपाची ओळख होण्यासाठी सद्गुरुंचे मार्गदर्शन आवश्यक होते. डॉ. भालेकरांना या जन्मात बरेच काही अध्यात्म फळ द्यायचे होते.

"याचि देही याच डोळा । भोगिजे मुक्तीचा सोहळा ।

ऐसा कोणी एक विरळा । तोचि जिह्वाळा स्वरूपाचा ॥"

असे भाग्यवंत डॉ. भालेकर पू. बापुराव महाराजांचे उत्तम योग्य शिष्य होते. पू. बापुराव हे स्वतः सद्गुरुपदावर विराजमान होते. भगवंताचे सत्य स्वरूप, कृष्ण स्वरूप ज्यांत करुणा, माधुर्य, भक्तांचा कैवारी, जिह्वाळा, ज्ञानमूर्त, कर्म निष्ठता व ब्रह्मनिष्ठता असलेला असा कनवाळू त्रिलोकीचा राजा, ज्याचे वर्णन शब्दातीत आहे ते पू. बापुराव महाराज आपल्या सच्छिष्यावर कृपा करण्यास तत्पर झाले. या गुरुच्या अष्टकात पू.भाऊसाहेब शेवाळकर यांनी लिहिले आहे -

"समरस गुरु पाही ज्ञानबोधे विसावा ।

परम निजसुखाचा भोगी अक्षय्य ठेवा ।

म्हणूनी भजत जाई श्रीगुरुच्या पदासी ।

दुरित दुरी हरोनी वारीतो आपदासी ॥"

जी स्थिती गुरुची तीच स्थिती जर शिष्याची असेल तर सद्गुरु "आपणा सारिखे करिती तत्काळ" ही स्थिती वेळ न दवडता शिष्याची आणून निजस्वरूपाचा बोध देतात. सगुणातून निर्गुणपट उघडून आत्मा परमात्म्याची ओळख करवून सद्गुरु शिष्याला परमानंद देतात. ज्ञानराज माऊलीने सच्छिष्याबद्दल आणि त्याच्या ९ गुणांबद्दल असे म्हटले आहे -

"हे नवरत्नमाला गोमटी । जो घाली सद्गुरुंच्या कंठी ।  
तो बैसे साय्युज्यांच्या पटी । उठा-उठी तत्काळ ॥"

सूरदास आत्माराम यास म्हणाले की प्रत्येक मुमुक्षू आणि साधकाने सावध राहून उत्तम शिष्य होण्यासाठी प्रयत्न करावा.

पू. बापुराव महाराजांनी डॉ. भालेकरांची वृत्ती पुढील काळात स्थिर केली.

अंबूताईंनी पू. महाराजांना डॉ. साहेबांना ताप नसतांना उशी, अंथरुण व शरीर गरम कां होते असा प्रश्न केला. पू. बापुराव महाराजांनी सांगितले की डॉ.ला बाबासाहेब महाराज प्रसन्न आहेत व त्यांचे तेज तो बघतो. त्यामुळे त्याच्या भोवती तेजाची उष्णता असते. ती थर्मामीटरने कशी मोजता येईल? ती उष्णता अनुभवसिद्ध आहे. तुम्ही घाबरू नये. डॉ. भालेकरांना आज्ञा केली की पू. बाबासाहेब महाराज गढीकरांची पुण्यतिथी वटपौर्णिमेच्या दुसऱ्या दिवशी आहे. तेव्हा चंद्रपुरला या. पू. बाबासाहेबांचा हा आदेश आहे.

बुधरामने प्रश्न केला "सूरदासजी, जो तेज प्रकाश डॉ. भालेकर अनुभवीत होते तो सद्गुरु बापुरावांचा की त्यांचे सद्गुरु बाबासाहेबांचा?"

सूरदास म्हणाले "परब्रह्म हे वेगळे नाही. दोन्ही सद्गुरु एकच आहेत. त्यांचे गुणविशेष सारखेच. पाण्यात लहरी वेगवेगळ्या दिसल्या तरी ते पाणी एकच आहे. प्रत्येक संत स्वतःच्या सद्गुरुला महत्त्व देत असतो. तो ते स्वतःचे कार्य व सत्ता समजत नाही. उदाहरण द्यायचे तर एकनाथ महाराजांनी जे साहित्य लिहिले तेथे सद्गुरु समर्पित भावना ठेवून त्यांनी लिहिले. त्यांत नेहमी एकाजनार्दनी असा उल्लेख दिसतो. ज्ञानराज माऊली म्हणते -

"म्हणूनी जाणतेनी गुरु भजिजे । तेणे कृतकार्य होईजे ॥"

सर्व श्रेय सद्गुरुला समर्पित असावे.

डॉ. भालेकरांनी पू. बाबासाहेब महाराजांच्या पुण्यतिथीला हजेरी लावली. डॉ. साहेबांनी पू. बापुराव महाराजांना सहकुटुंब सहपरिवार कान्हीवाड्याला येण्याचे निमंत्रण दिले. ते पू. बापुराव व पू. मायबाई यांनी स्वीकारले. पू. बापुरावांनी डॉ. साहेबांना उत्सवाला पोराबाळांना कां आणले नाही असे विचारले. यापुढे आणत जा असे सांगितले. मुलांना सुट्ट्या होत्या. पू. बापुराव महाराजांनी भैयाजी वाचासुंदरला बरोबर घेतले. बरोबर मुल बाबा, मधु, सुधा, सिंधू, बाळ व सून प्रमिला नागपूरहून



सिवनीला आले. साधारण बसने तीन तासाचा रस्ता आहे. डॉ. भालेकरांचे परममित्र बाबासाहेब केतकर सिवनीला राहत होते. त्यांची पू. बापुराव महाराजांवर श्रद्धा होती. त्यांनी पू. बापुरावांना घरी येण्याचे आमंत्रण दिले. त्यांच्या घरी विधवा आई ज्यांना माई म्हणत त्या आणि बाबासाहेब केतकर यांच्या पत्नी होत्या. अंबूताई सिवनीला सर्वांना घ्यायला आल्या होत्या.

पू. बापुराव हे वीतरागी होते. वैराग्य ही त्यांच्या अंतरंगाची स्थिती होती. "विगतः रागः यस्य सः" गृहस्थाश्रमी सुद्धा अशी समदृष्टि ठेवून आसक्तीहीन होऊ शकतो व इंद्रियाधीन तो नसतो. तो स्थितप्रज्ञ असतो. "विश्व तद् भद्रं यदवन्ति देवाः" असे चित्त प्राप्त होऊन संतांची वृत्ती ही विश्वातील प्रत्येक वस्तू व प्राणिमात्र शुद्ध पवित्र भावनेनी सम बघण्याची विवेकपूर्ण अंतःस्थिती असते. सामान्यांना हे विचार अनुभवशून्य असल्यामुळे पटत नाही. पू. बापुराव अनेकदा स्वतःच्या वृत्तीत असतांना वयाने लहान, मोठे, स्त्री-पुरुष असा भेदभाव न राहता आलिंगन देत. श्रद्धावान शिष्यांना त्यांच्या आलिंगनात सार्थकता, तृप्तता मिळून ज्यांत सात्विकता आणि तात मात गुरु सखा असा भाव येऊन आनंदलहरीच्या तरंगात शुद्ध व शीतल स्पर्शाचा अनुभव घेत आहो असे वाटे. त्यामुळे त्यांची वर्तवणूकीचा गैर अर्थ कोणी लावला नाही. मायेत बद्ध असलेल्या व्यक्तिला विकल्प येऊ शकतो. तसा विकल्प बाबासाहेब केतकरांना आला.

बाबासाहेब केतकरांची पत्नी सुंदर होती. सर्व मंडळी सिवनीला घरी आल्यावर बाबासाहेबांनी पू. बापुरावांना नमस्कार केला. पू. बापुरावांनी बाबासाहेबांना आलिंगन दिले. त्यांच्या मनात विकल्प आला की त्यांच्या पत्नीने दुरून पू. बापुरावांना नमस्कार करावा जेणे करून महाराज आलिंगन देणार नाही. त्याच वेळी पू. बापुरावांनी बाबासाहेबांचे मन ओळखले व बाबासाहेबांच्या पत्नीला म्हणाले "पोरी तू दुरूनच नमस्कार कर. तुझ्या दादल्याला वाटेल की मी तुला कवटाळें." सर्वच मंडळी व बाबासाहेब केतकर पू. बापुरावांचे वचन ऐकून थक्क झाले व नतमस्तक झाले. पू. बाबासाहेब लज्जित झाले आणि माफी मागितली.

माई केतकरांना वाटले दहा बारा लोक घरी आलेत तर चहा फराळानंतर त्यांनी कान्हीवाड्याला जावे. म्हणून त्या सर्वांना उद्देशून म्हणाल्या "सिवनीवरून कान्हीवाड्याला एक तासांनी बस आहे. मी तुमच्या साठी चहा फराळ करते."

पू. बापुराव महाराजांना बाबासाहेब केतकरांकडे मुक्काम करायचा होता. ते माईला म्हणाले "माय, आम्ही आज कान्हीवाड्याला जाणार नाही. आज येथे राहू उद्या निघू."

माई काही बोलू शकल्या नाही. बाबासाहेब केतकरांनी पू. महाराजांना त्यादिवशी त्यांच्या घरी राहण्याची विनंती केली आणि माईना तसे सांगितले. बाबासाहेबांना आनंद झाला. माईनी पण नंतर आनंदाने सर्व मंडळींचे जेवण व आतिथ्य केले. दुसऱ्या दिवशी सर्व मंडळी बसने कान्हीवाड्याला डॉ. भालेकरांकडे क्वार्टरवर आली. बाबासाहेब केतकर जनपद सभा सिवनीमधे सिव्हिल ओव्हरसियर होते. कान्हीवाड्याची दवाखान्याची, क्वार्टरची व शाळेची इमारत बाबासाहेबांनीच जनपद सभेसाठी नुकतीच बांधली होती. तेथे डॉ. भालेकर राहत होते. दवाखाना-क्वार्टरचे आवार खूप मोठे होते आणि ते सिवनी मंडला रोडवर बस स्टॅण्डच्या जवळ होते. आवारात विहीर होती. गर्मीमुळे पाणी आटले. पाण्याची

पातळी कमी होऊन पाणी खारट होते. गर्मीचे दिवस असल्यामुळे सर्व पाहुणे सामावले. पू. बापुराव महाराज येणार म्हणून अंबूताईचे वडील आप्याजी बक्षी आधीच कान्हीवाड्याला आले होते. पू. बापुराव महाराज, पू. मायबाईचे अंबूताईनी घरी ओवाळून स्वागत केले. प्रमिला, सुधा, पू. मायबाई व अंबूताई हे स्वयंपाक, फराळ, चहा-पाणी सांभाळायचे. दूध दुभते त्या गावात खूप होते. नौकर चमरा ढीवर (कोळी जातीचा) हा बैलगाडीत पिंप ठेवून २ कि.मी. दूर नदीवरून वापरण्यासाठी पाणी आणायचा. बैलगाडीत सर्व पोर नदीवर जायची. पू. बापुराव महाराज यांच्या घरी सोवळ्यात जेवतात म्हणून पिण्यासाठी, स्वयंपाक व पूजेसाठी दूरच्या विहीरीवरून दोन गुंड (हंडा) पाणी अंबूताई आणू लागल्या. त्यावेळी अंबूताईला मुकुंदाच्यावेळी ५वा महिना होता. क्वार्टरला तीन पायऱ्या चढून आंत येण्यासाठी दार होते. महाराज येऊन १-२ दिवस झाले. त्या दिवशी दाराला गुंड लागला. गुंड अंगणात पडला आणि अंबूताईचा तोल पायरीवरून गेला. समोर पू. बापुराव, आप्याजी बक्षी, मायबाई घरात बसले होते. पू. बापुराव धावत आले आणि अंबूताईला सावरले. पू. महाराज आप्याजी आणि पू. मायबाईंना रागावून म्हणाले "सोवळं कशाच लावता? पोरगी दोन जिवाची आहे. पडली असती. तिने दुरून पाणी आणण्याची गरज नाही. आम्ही नौकरच्या हातचे पाणी पीऊ. नौकर गंगापुत्र (ढीवर/कोळी) आणि यादव असला तर आम्हास चालतो."

डॉ. साहेबांचे गुरु व संत पू. बापुराव महाराज यांच्या दर्शनासाठी रोज ५०-६० लोक दर्शनाला येऊ लागले. डॉ. साहेबांना या संताने संकटमुक्त केले हे लोकांना कळले होते. पू. बापुराव बैठकीमध्ये सदगुरु बाबासाहेबांच्या गोष्टी आणि त्यांना अनेक संकटातून गुरुंनी कसे वाचविले त्या गोष्टी सांगायचे. पू. बापुराव अध्यात्मिक आणि भक्ति संतांनी कशी केली. हे हिंदीत सांगायचे म्हणून ते प्रभावित झाले. लोकांना सत्संग आवडू लागला. रोज ते पू. महाराजांच्या दर्शनाला येऊ लागले. नानाजी व शांताबाई जोल्दे, रामू कुंभार, स्टेशन मास्तर देशमुख, शिक्षक लालाजी श्रीवास्तव व त्यांच्या पत्नीने पू. बापुराव महाराजांकडून गुरुमंत्र घेतला. जोल्दे यांची मुलगी नर्मदाला तिच्या नवऱ्याने गावातील लोकांशी बोलते म्हणून संशय घेतल्यामुळे कान्हीवाड्यालाच जोल्देच्या घरी जाळले होते. डॉ. भालेकर यांनी विभूती आणि उपचार करून तिला पूर्ण बरी केली. नर्मदाचे सासर कान्हीवाड्याजवळ दुसऱ्या गावी होते. पण नवरा नर्मदेला घरी नेत नव्हता. नर्मदेची गोष्ट या आधी सांगितलीच आहे. पू. बापुराव महाराजांनी तिला राधेकृष्णाचा मंत्र दिला. तिला सांगितले की तू जप करीत रहा. सर्व चांगले होईल. ४ महिन्यात नवरा तुला घ्यायला येईल. सर्वांना बरे वाटले. खरोखरच पुढे ४ महिन्यांनी नर्मदेचा नवरा व सासू तिला घ्यायला कान्हीवाड्याला आले आणि नर्मदेला घरी घेऊन गेले. सासरी तिचा मान वाढला. तिच्या सल्ल्याशिवाय घराची व शेतीवाडीची कामे होत नसे. पू. बापुराव महाराजांनी तिला दिलेल्या आश्वासनाच्या पूर्तीमुळे नर्मदा व जोल्दे कुटुंबाचे कल्याण झाले. तिला बोटार जप करण्याची सूचना पू. महाराजांनी दिली होती.

कान्हीवाडा या गावाचे प्रमुख पटेल हे मुसलमान होते. त्यांना पू. बापुराव महाराजांची ख्याती कळली होती. त्यांना सूफी संत व कुराणावर श्रद्धा होती. हिंदू मधील संतांबद्दल त्याला माहिती होती. पू. बापुराव जर हे अधिकारी संत असतील तर कुराणातील काही कलमांवर चर्चा करून शंका निरसन करण्याच्या उद्देशाने तो पू. बापुराव महाराजांच्या भेटीसाठी डॉ. साहेबांकडे आला. पू.

बापुराव महाराजांनी कधी उर्दू भाषेचा आणि कुराणाचा अभ्यास केल्याचे ऐकले नव्हते. त्यादिवशी पू. बापुराव व पटेल यांचे बैठकीत उर्दूभाषेत कुराणावर संवाद रंगले. पू. बापुराव महाराज अस्खलित उर्दू भाषेत कुराणाचे कलम आणि अर्थ सांगून पटेलचे शंका निरसन करीत आहेत हे त्यावेळी सर्वांनी बघितले. सर्वांना आश्चर्य वाटले. अंबूताईंनी धीटपणे पू. महाराजांना विचारले की आपण उर्दू भाषेत संवाद कसा काय करू शकला? पू. महाराज म्हणाले "मी कुठे बोलत होतो? नागपूरचे ताजुद्दीनबाबा त्यावेळी बोलत होते." संत लोक लोककल्याणार्थ एकमेकांना सहाय्य करून ईश्वर भक्ति समाजाच्या सर्व स्तरावर वाढवितात. त्यासाठी जात पात धर्म पंथ आड येत नाही. याचे हे उत्तम उदाहरण आहे असे सूरदास म्हणाले. पटेल साहेब रोज ताजे दूध, दही, तूप, भाज्या पू. महाराजांसाठी पाठवू लागले.

कान्हीवाड्यात हिंदू स्त्रीवर्ग बाहेर पडतांना डोक्यावरून पदर घेऊन तोंड दिसणार नाही असा "घूंघट" घेत असे. अशा अनेक महिला पू. बापुराव महाराजांच्या दर्शनाला येऊन गेल्या. तांदूळाचा तो सुपीक भाग, धान्य-भाजीपाल्याची सुबत्ता, नोकर चाकर, डॉ. साहेब व डॉक्टरीनबाई (अंबूताई) यांच्याबद्दल कान्हीवाड्याच्या लोकांची श्रद्धा, प्रेम आणि वर्तणूक बघून खातखेडकर मंडळी, भैयाजी वाचासुंदर, आप्याजी बक्षी यांना समाधान वाटले. एकदा आप्याजी बक्षी यांनी बाबा व मधुला घरातील कामाला हातभार लावा अशी सूचना केली. बाबा, मधुनी आप्याजीला सांगितले की आम्ही आपल्या घरच्या सारखे इथे काम करायला गेलो तर डॉ. साहेबांनी करू दिले नाही. त्यांनी सांगितले आहे की तुम्ही काम करायचे नाही. नोकर आहेत. त्यामुळे आप्याजींनी पुढे कधी सूचना केली नाही. पू. मायबाई म्हणाल्या की आदरातिथ्य व गुरुसेवा कशी करावी हे डॉ. साहेबांकडून शिकावे. डॉ. साहेब व अंबूताईचे आलेल्या सर्वांकडे लक्ष असायचे. डॉ. साहेबांचा मुलगा सुधीर भालेकर त्यावेळी ६ वर्षांचा होता, मोठा अनिल ७ वर्षांचा तर लहान दिलीप ४ वर्षांचा होता. सुधीरला अधून मधून ताप येत असे व तो १०४-१०५ फॅ. पर्यंत चढत असे. ताप जास्त असल्यामुळे तो बडबड करीत असे. एकदा ताप उतरावा म्हणून बादलीभर पाण्याच्या पट्ट्या अंगावर ठेवाव्या लागल्या. डॉ. साहेब म्हणाले की सुधीर मृत्युच्या दाढेतून बाहेर आला. अंबूताई खूपच घाबरल्या होत्या. औषधांबरोबर सर्वांगाला विभूति लावली होती. ही घटना अंबूताईंनी पू. बापुराव महाराजांना सांगितली. पू. बापुराव महाराज म्हणाले "बाबासाहेब महाराजांचे लक्ष आहे. रोज रात्री बाबासाहेबांसमोर आरती कर. मुलाबाळांना आरती, तीर्थ प्रसाद देत जा. रामरक्षा म्हणत जा. घाबरू नको. या गांडदुख्याला माझ्याकडे ठेव." तेव्हापासून अंबूताईंनी रात्री घरी आरती करायला सुरवात केली. नियमित स्तोत्र म्हणणे चालू केले.

सर्व आलेल्या लोकांना डॉ. साहेब व अंबूताईंनी यथोचित सत्कार व आहेर दिला. २० दिवस राहून पू. बापुराव महाराज कुटुंबीय चंद्रपुरला परतले.

पू. बापुराव महाराज कान्हीवाड्यावरून चंद्रपुरला गेल्यानंतरची गोष्ट आहे. स्वातंत्र्य मिळाल्यानंतर अधिकारी लोकांमधे ब्रिटिश अधिकाऱ्यांसारखा पेहराव (ड्रेस) घालण्याची पद्धत होती. बूट, मोठे मोजे (सॉक्स), खाकी रंगाची गोल हॅट, हाफ पॅण्ट व शर्ट कडक इस्त्रीचे घालून फिरायचे. कान्हीवाड्याला जाट जातीचा दरोगा (सब इंस्पेक्टर) होता. त्याचे मुसलमान लोकांशी वाद व भांडण होत असे. कान्हीवाड्यात दरोगा, डॉ. साहेब आणि स्टेशन मास्तर, आला गेला अधिकारी ब्रिटिश

लोकांचा पेहराव घालून फिरत. एक दिवस डॉ. भालेकर वरील पेहराव घालून ५ कि.मी. वर भोमा या गावी पेशंट बघायला सायकलने गेले. जाट दरोगा त्याच पेहरावात कान्हीवाड्यावरून सिवनीला गेला. पाच सहा मुसलमान जाट दरोगाला मारण्यासाठी टपून होते. त्यांना बातमी कळली की दरोगा भोमाहून संध्याकाळी सायकलने कान्हीवाड्याला येणार आहे. म्हणून ते काठ्या घेऊन पुलाखाली लपले. चुकीची माहिती मारेकऱ्यांना मिळाली होती. डॉ. साहेब पुलाजवळ आल्याबरोबर मारेकरी ओरडले दरोगा आया, मारो. डॉ. साहेब या अचानक आलेल्या कठिण प्रसंगाला बघून घाबरले. त्यांनी पू. बापुराव महाराजांचे स्मरण केले. डॉ. साहेबांनी मोठ्या आवाजात मुसलमान मारेकऱ्यांना विचारले की ते डॉ. साहेबांना कां मारु इच्छितात? तेव्हा मारेकऱ्यांच्या लक्षात आले की ते दरोगाला न मारता डॉ. साहेबांना मारणार होते. त्यालोकांनी डॉ. साहेबांची माफी मागितली व कान्हीवाड्याला दवाखान्यात सर्व लोक आले. मुसलमान लोकांना वाईट वाटले. ते डॉ. साहेबांना म्हणाले "डॉ. साहेब आपके गुरु महाराज ने आपको बचाया. यदि आप बोलते नहीं तो हम आपको पहचाने बिना मार देते." महाराजांना ही बातमी कळली तेव्हा म्हणाले "जितने गगन में तारे हैं, उतने सब बैरी होय । कृपा भये रघुनाथ की, बाल न बांका होय ॥"

अंबूताई सातव्या महिन्यात अचानक बाळंतीण झाल्या. बाळंतपणाच्या दोन दिवस आधी डॉ. साहेबांना स्वप्नांत पू. बाबासाहेब महाराज व पू. भगवंतराव महाराज एका बाळाला झोका देत आहेत असे दिसले. बाळंतपण करण्यासाठी नागपूरहून ९व्या महिन्यात गया मावशी येणार होत्या. पण अचानक पोट दुखणे सुरु झाल्यामुळे पहाटेच्या रेल्वेनी अंबूताईंना सिवनीला सरकारी दवाखान्यात न्यावे असे ठरले व तयारी केली. परंतु पू. बापुरावांच्या कृपेने सिवनीला निघण्यापूर्वीच अंबूताईंनी मुलाला कान्हीवाड्याला जन्म दिला. तात्याजी भालेकर यांना त्यांची मुलगी कुसुमसह कान्हीवाड्याला घर सांभाळायला डॉ. भालेकर यांनी तातडीने बोलाविले. तात्याजींनी निघण्यापूर्वी पू. बापुरावांना विचारले की बाळाचे नांव काय ठेवायचे. त्यांनी 'मुकुंद' किंवा 'गोविंद' नाव सुचविले. मुलाचे नाव 'मुकुंद' ठेवले.



प.पू. बाबासाहेब महाराज, प.पू. बापुराव महाराज , प.पू. भगवंतराव महाराज

तात्याजी भालेकर यांना गुरुजी (भगवंतराव महाराज) यांनी रचलेली पदे म्हणण्याची आवड होती. अंबूताईचा आवाज चांगला होता. म्हणून प्रत्येक पदाच्या चाली तात्याजी भालेकर यांनी कान्हीवाड्याच्या मुक्कामात अंबूताईंना शिकविल्या. तात्याजी म्हणाले "पू. बापुराव महाराजांना ही पदे ऐकवीत जा. त्यांना भगवंतराव महाराजांबद्दल आदर आहे व प्रेम आहे." तात्याजींनी एका वहीत त्यांच्या सुवाच्य अक्षरांत पंचेचाळीस पदे लिहून दिली. अंबूताईंनी ही पदे पू. बापुराव महाराजांना ऐकविली. तेव्हा ते म्हणाले "अंबे, भगवंतराव महाराजांची पदे गोड आणि प्रासादिक आहेत. तात्याजी भालेकर भगवंतराव महाराजांचे परमप्रिय भक्त आहेत. त्यांची काळजी घे आणि सेवा कर. ही सेवा भगवंतराव महाराजांना पोहोचते."

अभिमानने सूरदासांना विचारले "पू. बापुराव महाराजांनी सद्गुरुसेवा करण्या ऐवजी भगवंतराव महाराजांची सेवा करायला कां सांगितले?"

सूरदास म्हणाले "गुरु आज्ञा पाळली की ती सेवा साहजिकच स्वतःच्या गुरुला पोहोचते. यात अंबूताईचा परमार्थ साधतांना असे ही दिसते की तात्याजी भालेकरांकडे जातीने लक्ष देऊन प्रापंचिक प्रेम करणारी त्यांना जवळची माणसे मिळावी जेणेकरून त्यांना त्यांच्या प्रापंचिक गोष्टींमध्ये सहाय्य करणारी व प्रसंग निभावणारी माणसे मिळावी. हा हेतु होता. त्यांना दत्तू, कुसुम, विठ्ठल ११ वर्षांच्या वरची मुले तर जनार्दन, कुंदा, रमेश ही ७ वर्षा खालील मुले होती. पत्नी लवकर गेल्या. तसेच पू. महाराजांनी अंबूताईंना योग्य शिकवण देऊन व्यावहारिक जबाबदारी समजावून सांगितली.

सूरदास म्हणाले की आता ते थेरगांवकरांची गोष्ट सांगणार आहेत.

नागपूरचे अण्णासाहेब थेरगांवकरांचा दुसरा नंबरचा मुलगा बाळ थेरगांवकर याला बालपणापासून दम्याचा विकार होता. साधारण दोन तीन महिन्यात त्याला दम्याचा अटॅक येत असे. अण्णाचे भाऊ डॉक्टर होते. ते इंजेक्शन देत असत. यामुळे अण्णा व माई थेरगांवकर सदैव चिंतेत राहायचे. १९५३ सालची दिवाळी आली. थंडीचे दिवस होते. बाळला अस्थमाचा मोठा अटॅक आला. त्याचे बोट व डोळे निळे झाले. बाळची आत्या नर्स होती. बाळला दोन adaline चे त्यावेळी इंजेक्शन देऊन आराम पडला नाही. डॉ. काका म्हणाले आता देवाचाच भरवसा आहे. पू. बापुराव महाराज चंद्रपुरला होते. त्यावेळी वसंतराव घाटे पू. महाराजांकडे चंद्रपुरला आले होते. पू. महाराज वसंतरावांना म्हणाले थेरगांवकरांचा बाळ तिकडे "ढंग" (नाटक) करत आहे. इकडे नागपूरला थेरगांवकरांनी ठरविले की बजेरियात राजकारणेकडे जाऊन पू. महाराजांना तार करायची. तार लिहिली. नंतर असे वाटले दोन वाजता रात्री राजकारणेना कशाला त्रास द्यायचा. म्हणून लिहिलेली तार विनायकने पोस्टात टाकली. सकाळी अभ्यंग स्नान होते. सर्वांबरोबर पू. बापुराव महाराजांचे नांव घेऊन बाळाला पण आंधोळ घातली. जे होईल ते पू. महाराज बघतील हा विश्वास ठेवून स्नान घातले. बाळाला बरे वाटले. त्रास

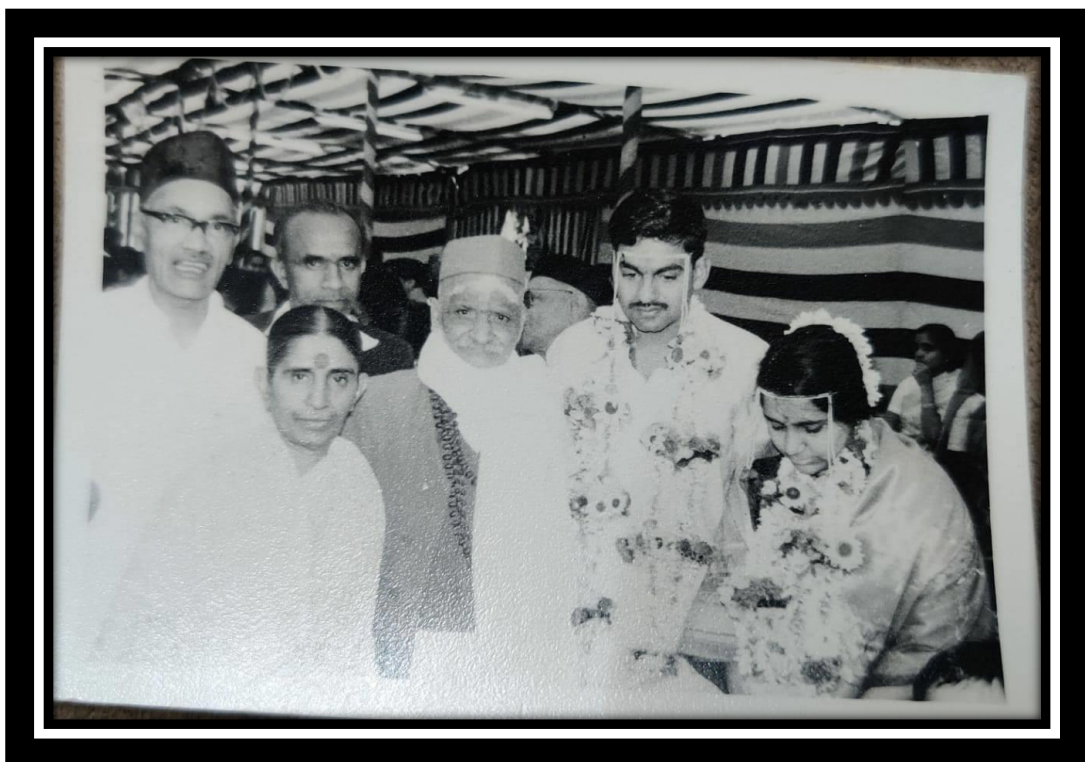


॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

कमी झाला. नागपूरला आल्यानंतर पू. बापुराव महाराजांनी त्यांच्या बशीतला चहा बाळाला दिला. बाळाने श्रद्धेने चहा घेतला. तेव्हापासून बाळचा अस्थमा पूर्ण बरा झाला.



↑ प.पू. बापुराव महाराज व प.पू. मायबाई महाराज बाळासाहेब थेरगांवकरच्या लग्नात ↓



॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥



अण्णा, माई आणि विनायक थेरगावकर यांनी पू. बापुराव महाराजांचा गुरुमंत्र घेतला.

नागपूरला रामभाऊ मंगळगिरी हे बाबासाहेब मोहरील यांचे नात्याने सादू होते. त्यांना देवभक्ति आवडायची. त्यांनाही बाबासाहेब मोहरीलांनी पू. बापुराव महाराजांची नागपूरला भेट करवून दिली. रामभाऊ नागपूरच्या चिटणीस पार्कच्या न्यू इंग्लिश शाळेत शिक्षक होते. ते महालात राजविलास टॉकीज शेजारी रहायचे. ते ही पू. महाराजांच्या दर्शनाला चंद्रपुरला आणि नागपूरला बजेरियात राजकारणे यांचेकडे येऊ लागले. त्यांनी पण सप्तलीक पू. बापुराव महाराजांचा मंत्र घेतला.

१९५३ साली नोव्हेंबर डिसेंबर मध्ये घरोटेचे घर काही कारणाने सोडावे लागणार होते. पू. महाराजांची तुटपुंजी पेंशन व अण्णाने पाठविलेल्या थोड्या रकमेत पू. बापुरावांचे कुटुंब कसे तरी दोन वेळचा स्वयंपाक करून पोट भरीत होते. बाबा, मधु, सुधा, सिंधू, बाळ ह्यांचे शिक्षण चालू होते व वयही वाढते होते. घरखर्चाचा ताळमेळ जमवितांना पू. मायबाईंना नाकी नऊ येत असे. त्यांत घर बदलून नवीन भाड्याने घर घेणे त्यांना अशक्य होते. पू. मायबाई पू. बाबासाहेब महाराजांचा धावा करू लागल्या. बाबाची त्यात तब्येत ठीक नसल्यामुळे एक वर्ष शिक्षणाचे सोडून चंद्रपुरला होता. १९५४ साली परीक्षा देऊन तो बी.एस.सी. होणार होता. त्यानंतर त्याच्यासाठी नोकरी शोधायची होती. अभ्यास करायचा म्हणून बाबाला ट्यूशन घेणे या पुढे शक्य नव्हते. हा मधला काळ पू. मायबाईंच्या प्रपंचात फार कठिण परीक्षेचा होता. रोज पू. बापुराव महाराजांकडे येणारे भैयाजी श्रीरामवार यांच्या नजरेतून पू. मायबाईंची परिस्थिती सुटली नाही. भैयाजी तसे शांत, अबोल आणि पू. बापुराव व पू. मायबाईंवर श्रद्धा ठेवून प्रेम करणारे होते. त्यांचाही प्रपंच वाढता होता. ते वन विभागात कारकून होते. स्वतःचे घर होते आणि दोन तीन घरांत भाडेकरू होते. पू. मायबाईंची परिस्थिती बघून त्यांनी पू. बापुराव व पू. मायबाईंना स्वतःच्या घरी आणले. त्यांनी पू. महाराज मायबाईंकडून भाडे घेतले नाही. भाड्याची चिंता करू नका असे सांगून पू. मायबाईंना आश्वासन आणि धीर दिला. पू. मायबाई म्हणाल्या ही पू. बाबासाहेबांचीच कृपा आहे. वेळ आल्यावर भैयाजींना घरभाडे देऊ असे पू. मायबाई म्हणाल्या.

भैयाजी श्रीरामवार ऑफिस सुटल्यावर घरी रात्री उशीरा येत. ते पू. बापुराव महाराजांच्या सत्संगाला जातो असे घरी सांगत. भैयाजी श्रीरामवारांच्या पत्नी इंदिराताई यांना वाटे की भैयासाहेब खरोखरच सत्संगाला जातात काय? गृहस्थी सोडून घरी उशीरा येणे इंदिराताईंना आवडत नव्हते. सकाळ संध्याकाळ पू. निकालस महाराजांच्या गादीची सेवा करतात ते पुरेसे आहे. घरी पूजा पाठ जप तर त्यांचा नियमित असतोच. त्या भैयाजींवर नाराज रहायच्या. त्यांनी कधी पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई यांना बघितले नव्हते. आज तर या कुटुंबाला घरी आणून कहरच केला. त्या निरनिराळ्या विचाराने अस्वस्थ झाल्या. आता काय करावे? भैयाजी न बोलता स्वतःच्या मनाचे करतात हे माहित होते. भैयाजी बरोबर भांडण्याचा प्रयत्न केला तर भैयाजीकडून उत्तर मिळाले "एका साधु संताला अडचणीच्या वेळी आपण मदत करायला हवी. त्यांना आज अडचण आहे. ती अडचण थोडे दिवस आपण काढू. आपल्याला पुण्यच लाभेल." इंदिराताईंचे समाधान झाले नव्हते. त्या घरात कामाला लागल्या. त्यांना घरातून एक बाई विहीरीवर पाणी काढायला आली आहे, कपाळाला रुपया ऐवढे कुंकू, चुडा अलंकार घालून आहे आणि तिच्या भोवती तेज आहे, असे दिसले. त्यांना ही तर जगदंबा माता

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

आहे असे वाटले. त्यांना आश्चर्य वाटले की ही माता आपल्या विहीरीवर कशी आली. इंदिराताई समोर जाऊन दर्शन घेण्यासाठी विहीरीजवळ गेल्यावर जगदंबेच्या जागी पू. मायबाई दिसल्या. चंद्रपुरला महांकाली, एकवीरा, हिंगलाज भवानी मातेचे स्थान होते. तेथे त्या दर्शनाला जात होत्या. आज पू. मायबाईने जगदंबेच्या रुपात इंदिराताईंना दर्शन दिले. त्यामुळे त्या भारावून गेल्या. एकमेकांची विचारपूस झाली आणि इंदिराताईंच्या मनातील किंतू, शंका कुशंका नाहीशा झाल्या. पू. मायबाईबद्दल हृदयांत आदर व प्रेम तत्क्षणी निर्माण झाले. पू. मायबाई माझी सखीच आहे असे इंदिराताईंना वाटले. थोड्यावेळाने पू. बापुराव महाराज भैयाजीकडे आले. पू. बापुरावांचे बिनधास्त वागणे बोलणे होते. ते म्हणाले "भैयाजी, तुम्ही आम्हाला आपल्या घरी बोलाविले, स्वागतासाठी चहा पानदान आहे की नाही?" भैयाजी म्हणाले "महाराज बसा. मी आणतो." घरात जाऊन भैयाजी पानदान घेऊन आले आणि इंदिराताईंना चहा आणायला सांगितला. तो पर्यंत पू. महाराजांनी मुलाबाळांची व भैयाजींच्या नोकरीची चौकशी केली. चहा आला.



भैयाजी व इंदिराताई श्रीरामवार

पू. बापुराव इंदिराताईला म्हणाले "बाई, तुमच्या घरी आश्रय दिला. आमच्यावर तुमचे उपकार आहेत. सांभाळून घ्या. काही दिवसांनी आम्ही भाडे देऊ. आजचे दिवस आमच्या पोराबाळांचे तुमच्यामुळे निभतील. चिंता करू नका. आम्हाला तुमचेच समजा. मायबाईला तुमची बहिण समजा."

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

पू. बापुरावांच्या गोड बोलण्याने इंदिराताईच्या मनावर भुरळ घातली. त्यांना त्यावेळी वाटले की किती चांगले हे गृहस्थ आहेत. जणू यांचे आपले नाते फार जुने आहेत. जसे प्रेमळ दिसतात तितकेच त्यांच्या बोलण्यात गोडवा व लीनता आहे. निगर्वी वाटतात.



प.पू. मायबाई सोबत इंदिराताई श्रीरामवार

पू. मायबाईचा व पू. महाराजांच्या दैनंदिन व्यवहारामुळे श्रीरामवारांचे संबंध दृढ झाले. ते एकेमेकांना मदत करू लागले, विचारपूस करू लागले. श्रीरामवारांची मुल शरद, अशोक, कल्पना, वैजयंती, विद्या व पू. महाराजांची मुल बाबा, मधु, सुधा, सिंधू, बाळ हे घर अंगणात खेळू लागले. श्रीरामवारच्या घरी सत्संग रोज होत. पू. महाराजही कोणाकडे गेले तर भैयाजींना घेऊन जात. आता इंदिराताईंना पण पू. बापुराव व पू. मायबाईचा सहवास आवडू लागला. सत्संग हवाहवासा वाटे. आता त्यांना स्वानुभवातून पटले की पू. बापुराव व पू. मायबाई हे साधे व्यक्तिमत्व नसून ते संतकुळीचे लोक आहेत. श्रीरामवार यांचे अहोभाग्य होते ज्यांचेकडे संत रहायला आले. पू. महाराज आणि पू. मायबाईबद्दल श्रीरामवार कुटुंबाला आदर वाढला. त्यांनी पू. बापुराव महाराजांचा गुरुमंत्र घेतला.

चंद्रपुरला पू. बापुराव महाराज व पू. मायबाई असतांना बाबासाहेब व आप्पासाहेब राजकारणे बरोबर चार लोक सायंकाळी नागपूरहून मुक्कामाला पोहोचली. तेव्हा पू. महाराजांचे व मुलांचे जेवण आटोपले होते. दोन पोळ्यांची कणीक परातीत दिसली. आप्पासाहेब पू. मायबाईंना म्हणाले "मैना, आम्ही सहा लोक आहोत जेवायला. परातीत तर दोन पोळ्याची कणीक आणि थोडा स्वयंपाक आहे. कसे जेवू घालणार?" पू. मायबाई म्हणाल्या "बाबू सर्वांना हातपाय धुवायला सांग. मी पान वाढते. तू काळजी करू नको." पू. मायबाईंनी सर्वांना पोटभर जेवू घातले. पान-सुपारी दिली.

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

आप्पासाहेब राजकारणे व बाबासाहेब राजकारणेचे लक्ष मैनेकडे होते. तिने स्वयंपाक अपुरा असतांना कसे पोटभर जेवू घातले आणि परातीत शेवटी दोन पोळ्यांची कणीक कशी शिल्लक राहिली याबद्दल ते आश्चर्य करीत होते. त्यांना त्यावेळी प्रचीती आली की पू. मायबाई ही साक्षात अन्नपूर्णा आहे.

उन्हाळ्याच्या सुटीत पू. मायबाई मुलाबाळांसह बाबासाहेब व भैयासाहेब राजकारणेकडे राहायला येत. पू. मायबाई म्हणाल्या "सुशीला (बाबासाहेब राजकारणे यांच्या पत्नी) तू घरची वरची काम कर आणि मी स्वयंपाक सांभाळते." आठ दहा दिवस सुशीलाबाई बघत होत्या की बाबासाहेब राजकारणे यांचे ऑफिसला जाण्याअगोदर जेवण व मुलांचे जेवण केल्यावर दुपारी पू. मायबाई व सुशीलाबाई जेवतांना लहान भांड्यातील भात गरम वाफ भरलेला असतो आणि लहान भांड्यातील भात सर्वांना पुरून उरतो. म्हणून सुशीलाबाईंनी पू. मायबाईंना विचारले की त्या भात पुन्हा शिजवतात का? यावर पू. मायबाई म्हणाल्या "सुशीला, तुला शंका आहे का मी जास्त भात टाकते. मी एकदाच भात शिजविला आहे. चल जेव, उगीच डोक लावू नको. उद्यापासून तू स्वयंपाक घर सांभाळ. मी घरातील वरची कामे करते." सुशीलाबाईंना असा अनुभव आला की दीड पायलीचा रोज भात पुरायचा नाही. पू. मायबाईंच्या हातचा लहान भांड्यातील भात सर्वांना कसा पुरायचा? निश्चित पू. मायबाई अधिकारी व्यक्ति आहे हे पटले. हा दुसरा अनुभव पू. मायबाईंचा राजकारणे मंडळींना आला.

चैत्रीच्या नवरात्रात पू. बापुराव महाराजांचे अनेक भक्त व ओळखणारे चांद्याला आले. दत्तोपंत तैलंग शास्त्री तर श्रीरामवार कडेच उतरायचे. अनेक नवीन लोकांची पू. बापुराव महाराजांबरोबर भेट झाली. कीर्तनकार पैठणकर महाराज कीर्तनासाठी नागपूरवरून चांद्याला आले. त्यांची पण पू. बापुरावांबरोबर भेट झाली. नवरात्र आटोपल्यावर सर्व भक्तमंडळी आपआपल्या घरी परतली. अण्णा खातखेडकर व सून प्रमिलाला पू. बापुराव महाराजांनी गुरुमंत्र दिला.

पू. बापुरावांची सून प्रमिला ही गरोदर होती. काही दिवसांकरिता चांद्याला आली होती. तिला अण्णाकडे सौसरला पोहोचवायचे होते म्हणून पू. बापुराव सहकुटुंब तिच्याबरोबर अण्णाकडे एप्रिल १९५४ साली गेले. येतांना नागपूरला थांबले. रामभाऊ मंगळगिरीकडे मदनची मौज नागपूरला होती. निमंत्रणामुळे पू. बापुरावांनी सहकुटुंब नागपूरला आप्पासाहेब राजकारणे कडे झेंडा चौकाजवळ मुक्काम केला. तेथून महाल विभाग जवळच होते. मंगळगिरीचे घर जवळ होते. या मुक्कामात रोज बाबासाहेब मोहरील, मंगळगिरी, बाबासाहेब राजकारणे, तात्याजी भालेकर, थेरगावकर कुटुंब, वसंत व मधु मोहरील, मधु वाते, वसंतराव घाटे हे पू. बापुरावांकडे येऊ लागले. पू. बापुरावांचा मुलगा बाबा दोन महिन्यांपूर्वीच बी.एस.सी. ची परीक्षा द्यायला नागपूरला आला होता. परीक्षा आटोपली होती. चांद्याला पण सर्व पोरांच्या परीक्षा आटोपल्या होत्या. बाबासाहेब राजकारणे यांनी बाबाचा विषय काढला. तो यापुढे शिकणार आहे की नोकरी करणार आहे. या बद्दल चर्चा झाली. ए.जी. ऑफिसमधील वासुदेवराव शेळके हे नागपूरचे ए.जी.चे पी.ए. आणि बाबासाहेब राजकारणेचे मित्र होते. बाबा खातखेडकरने ए.जी. ऑफिस मध्ये नोकरी करावी असे ठरले. वसंत मोहरील, मधु मोहरील आणि वसंत घाटे यांनी पू. बापुराव महाराजांना सुचविले की बाबा जर नागपूरला नोकरी करणार असेल तर पू. बापुरावांनी सहकुटुंब नागपूरला रहावे. ही सूचना सर्वांनाच आवडली. सर्वांनी पू. बापुरावांच्या घरासाठी लगेच शोध

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥

मोहीम सुरु केली. आप्पासाहेब राजकारणे झेंडा चौकात राहत होते आणि जवळ अमरज्योती टॉकीज (नंतर टॉकीजचे नाव नटराज झाले) होती, त्याच्या समोरच्या गल्लीत मुंशीच्या वाड्यासमोर रघुनाथराव पत्तरकिनेचा वाडा होता. तेथे एक लहान खोली आणि व्हरांडा रु. ७/- महिन्याने भाड्याने मिळाली. गरीबीत परवडेल असे घर हवे होते.

पू. बापुराव महाराज चांदा सोडून नागपूरला रहायला येणार ही बातमी सर्व भक्तांना व राजकारणे कुटुंबाला कळली. सर्वांना अत्यानंद झाला. ही बातमी तातडीने चंद्रपुरला कळविली. वसंत मोहरील, मधु मोहरील, वसंत घाटे यांनी पू. महाराजांच्या कुटुंबाला आणि सामान नागपूरला आणायचे ठरले. एप्रिलच्या शेवटच्या आठवड्यात चंद्रपुरहून पू. मायबाईंची निघण्याची तयारी झाली. पू. बापुराव चंद्रपुरला न येता नागपूरलाच होते. चंद्रपुरच्या लोकांना व भक्तांना पू. महाराजांनी नागपूरला स्थानांतर केले याचे दुःख झाले. भैयाजी श्रीरामवार व इंदिराताईंना फारच वाईट वाटले. इंदिराताई पू. मायबाईंना अश्रुपूर्ण नयनांनी म्हणाल्या "आम्हांस सोडू नका, विसरू नका." पू. मायबाईंनी आशीर्वाद देऊन आश्वासन दिले की गुरु-शिष्य नाते एका जन्माचे नसते. आता आपले नाते जन्मजन्मांतरीचे आहे. दुःख मानू नका. जेव्हा वाटेल तेव्हा नागपूरला या व रहा.

\*\*\*\*\*

॥ श्रीराम जय राम जय जय राम॥श्रीराम जय राम जय जय राम॥ श्रीराम जय राम जय जय राम ॥